

L'EPIDÈMIA DE PESTA BUBÒNICA DE 1650 A 1654 A GIRONA: TESTIMONIS SOBRE LA MALALTIA I MESURES DE PROFILAXI

XAVIER SOLÀ COLOMER

Resum

El final de la guerra de Separació (1640-53) coincideix amb l'arribada d'una gran onada de pesta bubònica a la ciutat de Girona, que s'escampa ràpidament a tot el nord-est. A Girona, i a la majoria de viles gironines, per evitar la propagació, es prenen diferents mesures de profilaxi: es constitueixen juntes del Morbo —que compten amb l'assessorament de professionals de la medicina—, es creen hospitals per a malalts empestats, es tanquen les muralles i es demanen salconduits de procedència, s'obliga a construir barraques fora murs on es confinen els infectats, i es contracten els serveis de "netejadors", que desinfecten —aparentment— les cases i les robes. Molta gent de la ciutat fuig a la ruralia, on practica la quarantena i purga, s'amaga a cases de pagès, corrals, vinyes, marges, cabanes i altres construccions precàries i apartades, o en les barques sobre el Ter.

Paraules clau

Pesta bubònica, juntes del Morbo, abaracament, purga, quarantena.

Abstract

The end of the Separation War (1640-53) coincided with the arrival of a great wave of bubonic plague in the city of Girona, which spread rapidly throughout the northeast. In Girona, and in most Girona towns, to prevent the spread, different prophylaxis measures are taken: Morbo boards are set up—with the advice of medical professionals—and hospitals are set up for the plagued sick, the city walls are closed and safe-conduct is requested, the huts are forced to be built outside the walls where the infected are confined, and the services of "cleaners" are hired, who apparently disinfect the houses and clothes. Many people from the city flee to the countryside, where they practice quarantine and purge, hide in farmhouses, corrals, vineyards, banks, huts and other precarious and secluded buildings, or in boats on the Ter river.

Key words:

Bubonic plague, Morbo boards, overflow, purge, quarantine.

L'ARRIBADA DE LA PESTA A GIRONA EL 1650

Els anys finals de la guerra de Separació (1640-53) s'agreugen amb l'arribada i plena expansió de la pesta negra o bubònica. El primer brot —a Girona— es detecta la primavera de 1650 i s'allarga, en diverses revifades, fins al 1654. Segons el cronista Jeroni de Real i Miquel Parets, arriba a la ciutat de Girona el 20 d'abril de 1650, a través d'un farcell de roba empestat que uns soldats havien portat des de Tortosa o Tarragona per via marítima:

A 20 d'abril morí lo infermer de l'hospital, ab dos bonys, y per haver-se apagat lo mal a sa muller y una germana sua y a la dona qui'l cobrí, y la dita a sa nora y eixa en una casa d'en Thomàs, corder, a la volta dels Esparters, y de aquexa a altra d'en Roca, corder, y a un mestre de cases que hi tapà la porta, y lo dit a sa muller y a dos criatures, y d'aquí altres cases del carrer Nou, y anant discorrent per dit carrer i altres de la ciutat.¹

Real indica, com ja s'havia estès pràcticament arreu, entre el 20 d'abril i el juny, a Celrà, Sant Pere Pescador, Olot, la Bisbal d'Empordà, Blanes “y casi en tots los llochs del Principat de Cathalunya”.²

Coneixem els corders esmentats a la crònica d'en Real, afectats per la pesta: eren Antoni Tomàs i Damià Roca. Antoni Tomàs vivia a les voltes dels Esparters, en una casa que li havia arrendat el veler Llorenç Fita des de 1638. Després de la seva mort, el mateix Fita arrenda —amb data de 24 de desembre de 1650— la mateixa casa a un altre corder, Miquel Sala, però amb gran perill de contagi. El 1647 Damià Roca comprava al paraire Joan Vidal una casa a les voltes dels Esparters, que feia arreglar pel mestre de cases Joan Francesc Barbosa, pels fusters Francesc Bancells i Pere Fayart, i pel manyà Nicolau Bonet. La muller de Damià Roca va aconseguir sobreviure, i es va casar en segones núpcies amb un altre corder, Josep Pujol. És llavors que, el 18 de setembre de 1651, els corredors de coll prenen inventari dels béns d'en Roca i en fan subhasta pública, sense temor al contagi a través de les robes de la llar.

El dia abans de la detecció oficial de la pesta, el 19 d'abril de 1650, els consellers de Barcelona demanaven, en va, als jurats de Girona que es

¹ Parets, Miquel (1989). *Dietari d'un any de pesta*. Vic: Eumo, p. 95.

² Busquets, Joan (1994). *La Catalunya del Barroc vista des de Girona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. II: p. 249. Jaume, Roser; Gascon, Pablo (2011). “A Girona hi ha contagi! La vida dins i fora de la ciutat empestada”. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. LIII, p. 252-278.

prohibís el comerç dels pobles i ciutats de la seva rodalia. El 29 d'abril es va fer imprimir a Girona un avís que seria enviat a diferents ciutats de Catalunya en què s'exposava la presència del contagi al sud —de Tarragona i Tortosa— i al nord —de Perpinyà i el Rosselló—, però no pas a la ciutat de Girona.³ El mateix Real indica que la pesta va extingir-se el 22 de novembre; entretant havien mort 1.550 persones, tot i que caldria rebaixar la xifra.⁴

Durant l'estiu de 1650 una gran sequera havia afectat les collites, alhora que l'expansió de la pesta sacsejava els diferents sectors econòmics. La ciutat de Girona va prendre les mesures adequades i va tancar la ciutat. El comerç i el correu postal eren vies per les quals la pandèmia entrava a les ciutats i es difonia a la ruralia. El proveïment de carn, cereals i aigua potable calia, alhora, protegir-se. Segons Josep Clara, a la ciutat de Girona s'havia creat una Junta del Morbo el 1648, que va significar l'adopció de les primeres mesures de vigilància i higiene urbana. Però no va ser fins al febrer de 1650, després de l'amenaça de propagació des de Tortosa i Barcelona, que van començar a fer-se crides per la ciutat, es va obligar a escombrar els carrers dues vegades la setmana, se'n prohibia llançar-hi escombraries i aigües residuals, no es podia allotjar a les cases marxants, bricallers, calderers, aplegadors, mendicants o bohemis, els portals es van tancar i s'hi va col·locar guardes, que començaven a exigir pòlisses de salut per entrar a la ciutat i evitar que la gent entrés d'amagat. De totes maneres podien entrar a la ciutat els pagesos i habitants del pla —o fins i tot de la batllia— de Girona, “que són las [persones] que ordinàriament venen en dita ciutat portant-hi provisions o per a comprar y provehir-se del que tenen menester, com emperò sien persones conegudes, o que tingan qui las conega o se puga indicar d'ellas que no venen de part sospitós, dexant-ho a la discreció y bon judici de las persona qui estaran de guarda”.⁵ Aquesta situació durà fins al 8 de març, quan va relaxar-se la tensió, fins que a 16 de març es tornà a tancar la ciutat, col·locant-hi guardes

³ Querol, Enric; Muñoz, Joan-Hilari (2004). *La Guerra dels Segadors a Tortosa (1640-1651)*. Valls: Cossetània Edicions, p. 198-211; Roma, Francesc (2019). *Abarracats. La pesta de 1650-1654 a la Muntanya Catalana de Girona a Manresa*. Sant Joan les Fonts: Editorial Oliveras, Ajuntament d'Olot i Patronat d'Estudis Osonencs, p. 35-50; Camps Surroca, Manel; Camps Clemente, Manel (1985). *La pesta de meitats del segle XVII a Catalunya*. Lleida: Universitat de Barcelona, Departament de Medicina Legal, Laboral i Toxicologia o Seminari Pere Mata.

⁴ Clara, Josep (1982). “La pesta del 1650. La desigualtat davant la mort i aspectes religiosos”. *Estudi General*, núm. 2, p. 165-188.

⁵ Roma, 2019, p. 35-26. Arxiu Municipal de Girona, Manual d'acords, febrer de 1650.

per aconseguir un aïllament més complet. Encara entraven a la ciutat sense problemes els veïns de la vall de Sant Daniel, del Pont Major o de Sant Gregori, Taialà i Domeny que necessitaven la barca per creuar el Ter. A l'hospital de Sant Llätzer o al portal d'en Vila s'hi van plantar unes forques intimidatòries, i es van començar a construir les primeres barraques per als guardes i rastells o garites —una mena d'estructures de fusta— que permetien l'accés i control. A inicis de maig hi va haver un incident davant del portal d'en Vila, quan arribaren tres soldats que volien entrar sense butlleta. Se'ls va negar l'accés, i va començar una discussió. Els soldats van prometre als guàrdies del portal que entrarien, de la manera que fos, i així ho van aconseguir, robant el segell que guardava el capellà de Santa Eugènia.⁶

Les mesures preses a la ciutat de Girona no van ser prou efectives, i durant tres mesos —abril, maig i juny— les autoritats menyspreaven l'abast de la pesta, àdhuc davant dels metges que el consell de Barcelona havia enviat, Dimes Vileta i Lluís Mora, que consideraven que els morts no presentaven signes de pestilència: “attès que las malalties que desde principi son estades en esta ciutat, van continuant-se en algunes personas de les quals són mortes, alguna ab alguns senyals de malignitat, del que's pot témer no tingan molt part de contagioses”.⁷ O sigui, declaraven, en altres paraules que “no eren estades ni són pesta, de que Déu nos guard, ni febres pestilents, sinó unes febres malignes”.⁸ Uns altres doctors, Argila i Teixidor, declaraven a 15 de juny, finalment, que es tractava de pesta. Durant aquesta segona quinzena de juny i a principis de juliol es va permetre que molta gent marxés i s'abarraqués als afores, mentre que es prohibia treure sense llicència tot tipus de roba o mobiliari (5 de juliol). Sabem que l'argenter Sebastià Massi havia pagat 11 lliures al notari major de la cúria eclesiàstica Simó Miquel “per lo valor de un sagell de plata que he fet per son orde per lo vicariat eclesiàstic de Gerona per ésser-se perdut en lo any mil sis cents cinquanta en poder de Vicens Vernejol, que scrivia en dit vicariat y morí de contagi en dita ciutat, lo qual tenie lo segell qui antes hi era”.⁹

⁶ Roma, 2019, p. 177.

⁷ Roma, 2019, p. 37.

⁸ Camps Surroca, M.; Camps Clemente, M. (1998). “Els contractes mèdics durant la pesta de 1648-54 a Catalunya”. *Gimbernat. Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 30, p. 84.

⁹ Arxiu Històric de Girona (AHG), Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1652 (481), [1652, juliol, 18], s.f.

L'accés a la ciutat quedava exclosa per als forans sense pòlissa i, al seu torn, quedava tallat el comerç. El pagès Miquel Simon,

exposà a dit Pere Batlle [advocat i procurador del bisbe de Girona] en dit nom que la ciutat de Barcelona lo die de vint y dos de juny prop passat y demás vilas, paròchias y llochs del present bisbat de Gerona y Principat de Catalunya, molts dies antes ab pretext de mal contagiós llevaren y privaren lo comers ab esta ciutat de Gerona, de manera que ningú a pensa ne en dita present ciutat y per aqueix respecte ha cessat y totalment està suspès lo negoci y lucros en la cort eccl^l y taula dels testaments y vicariat ecclesiàstic y demás parts de dita ciutat y nos guanya a pensar cosa alguna. Y com en semblants casos de privació de comers per respecte de dit mal vinga també suspesa la paga dels preus de dits arrendaments, atès que nos guanya ni pot guanyar-se de hont poder pagar-los ni menos apenes cosa alguna. Persò, ell en nom propri y com arrendatari de dita cort ecclesiàstica y taula de testaments y en nom del sr. Francesc Martí, notari y arrendatari de dit vicariat ecclesiàstic, suplica y en quant menester sie, requer a dit m^o Pere Batlle en dit nom no'ls moleste ni compel·lesca en pagar los preus de dits arrendaments durant dita privació de comers perquè nos és just, ni menos creuhen estar-hi obligats, offerint en lo entretant apostar compte de lo quel rebrà y en continent que serà restituït y reintegrades les coses del modo que eran antes, satisfacer y pagar los preus dels arrendament com de antes, y donar dit compte sempre que vulla;¹⁰

Pere Batlle va assentir.

Llavors els jurats es veieren obligats a declarar oficialment l'existència de la pesta i a tancar la ciutat, aïllant-la completament, l'agost de 1650. La Junta del Morbo de la ciutat va donar la possibilitat als veïns dels barris més pobres d'abarracar-se fora de les muralles, en un espai de dues llegües al voltant de Girona, on s'havien col·locat una sèrie de pals o estaques que indicaven un límit i una distància de seguretat, amb guardes que vigilaven, on es deixaven les provisions. Aquí s'obligava aquells infectats a canviar-se de roba, sota el control dels guardes, donant-los "facultat que si veien gent de Gerona per ninguns llocs ni camins los perseguissin i els fessin retirar, que lo pagesos ho observaren ab gran rigor, com feien en algun temps ab los bandolers".¹¹ La quarantena de l'abarracament havia de ser, d'antuvi, curta, però el temps de purga s'allargà. Els malalts contagiats s'ingressaven als hospitals Nou de Santa Caterina i el dels Pobres de la Misericòrdia —aquest

¹⁰ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, *Tertium Manuale*, 1650 (479), [1650, juliol, 3], s.f.

¹¹ Parets, 1989, p. 101.

situat fora dels murs de la ciutat—, incomunicant-los de la resta, separant espais, i portant-los una bona alimentació. El sedit Pere Soler explica el seu testimoni hospitalari:

A setse del mes de agost del any mil sis cents cinquanta, en lo qual temps hi avia pesta en la present ciutat, estant Francesc Barbosa, q^o mestre de casas de Gerona en la morbaria que tenia la present ciutat dins lo Hospital Nou de Santa Catharina, fora y prop los murs de la present ciutat, per los malalts encontrats y ferits de pesta, lo qual estave ferit y encontrat de dit mal del qual poch après morí estant nosaltres també en dita morberia, vérem y sentírem que lo dit Francesc Barbosa digué dexave y donava a Narcís Oliveres, també mestre de casas de Gerona, son gendre, tota aquella casa que dit Barbosa tenia en lo carrer Nou de la present ciutat de Gerona, que antes foren dos cases, y per dit effecte cridà lo reverent pare fra Abdon de Barcelona, religiós caputxí, servint en dit hospital de la morbaria per ordre del senyor official ecclesiàstic per a que ho continuàs en scrit y nosaltres fórem cridats per testimonis.¹²

El Consell Reial va enviar a Girona Francesc Camps i Gori per (intentar) aturar el brot epidèmic, com a resposta última a la falta de proveïment d'aliments a la ciutat. Ell es va convertir en el canal d'entrada de menjar quan tota la ciutat estava aïllada i els camins tallats. Les seves tàctiques o maneres no eren prou ortodoxes o correctes. Jeroni de Real deia d'ell "que era enviat en Hostalrich per a fer venir provisions, publicant juntament que ningú contractàs ab gent de Gerona si no fos per medi de pals, que se'n posà u a la Creueta, altre a Santa Eugènia i altre al Pont Major, a ont aportaven provisions de vi ab una canal de plom i lo demás, i los taverners i revenedors ho anaven a rebre en los dits pals".¹³ Gràcies a ell van arribar a Girona queviures de Cassà de la Selva i vi de Sant Feliu de Guíxols. Camps i Gori va mantenir un control ferri en aquests tres pals, sota l'amenaça a aquells que els creuessin sense permís que serien penjats a la forca.

D'aquesta manera, i gràcies a ell, la malaltia va remetre a la ciutat durant la tardor. L'11 de setembre de 1650 els jurats de Sarrià havien recorregut tot el municipi per detectar possibles casos:

Lo die present interposat y request per Jaume Font y Joan Canet, síndichs de la universitat de la vegueria de Gerona, y de Miquel Salvany y Texidor y Joan Mota, jurats de la parròchia de Serrià, en companyia del

¹² AHG, Notarials, Girona 10, Pere Garriga, Llibre, 1652 (477), [1652, juliol, 11], s.f.

¹³ Parets, 1989, p. 99.

doctor en medicina de la ciutat de Gerona, Joseph Duran, és estat y ha visitat en llurs casas tots los seus parrochians y habitants, tant en dita parròchia de Serrià, com en lo veynat del Pont Major, que's de la parròchia de Serrià, ya trobat aquells y llurs famílias ab entera salut y que en ninguna manera algú d'ells estava malalt de pesta, ni altre mal contagiós, ni se ha trobat algú malalt de malaltia que'l obligés estar en lo llit sinó sols tres creaturas que estan desganas de las desganas los acostuman venir per ocasió de las fruytas, y axí se fa fé y relació de que en dita sa parròchia y veynat desde quinse de agost prop passat en que enterrà un albat no se ha mort persona alguna.¹⁴

A finals d'octubre es va començar a servir pa als abarracats més necessitats del Pont Major, i el 6 de novembre es redueix lentament el dispositiu de seguretat, alguns metges realitzen la purga, es comencen a donar altes a aquells recuperats de l'hospital, es continua perfumant les cases afectades, i desinfectant robes, mobles i tot tipus d'estris.

DIFUSIÓ I EXPANSIÓ DE LA PESTA A LA RODALIA GIRONINA

Entretant, durant l'estiu i tardor la pesta s'havia anat escampant. El mes de juliol de 1650 la pesta havia arribat a Olot, l'agost a Celrà, Sant Pere Pescador, la Bisbal i a Blanes, i a la vall d'Hostoles a l'octubre.¹⁵ Al Ripollès arribava l'abril de 1651 seguint la via de Barcelona i Osona. Les viles i pobles de les rodalies Girona, i més enllà, no es van veure tan afectades com a la capital. Allí hi acudien famílies benestants a passar la quarantena. El veguer i sotsveguer s'encarregaven d'inspeccionar el nivell d'afectació de la vegueria, demanant informes a les universitats. Els jurats de Canet d'Adri declaraven el 27 de setembre

que lo doctor en medicina Joseph Duran, de la ciutat de Gerona, ab sa muller, fills y família, la Srª Hyerònima Vives, víuda, Antoni Pons Such, sabater y Àngela, sa muller y lo pare fr. Lluis Valls del orde del gloriós pare St. Francesch, per spay de quoranta dies contínuos han estat abarracats ab dos guardas de vista en dita parròchia de Canet de Adri per fer la purga y quorantena per ésser exits de la

¹⁴ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Llibre, 1650 (612), [1650, setembre, 11], s.f.

¹⁵ Canal, Jordi (1987). *Una vila catalana davant la mort. L a pesta de 1650 a Olot*. Olot: Edicions de Batet.

ciutat de Girona, ahont és lo mal contagiós, los quals tots han tinguda complida y fem fe de que en dita parròchia hi ha haguda y vuy hi ha molt bona salut sens suspició alguna de mal contagiós.¹⁶

La universitat de Vilablareix, el 28 de setembre de 1650, es va reunir en el cementiri per deliberar sobre la situació de pesta:

Jurats y particulars de Vilablareix, ja sabeu que alguns mesos fa per ocasió de algunas molèstias y ha hagudas en algunas personas de esta parròchia que segons se teme eren de mal contagiós, se llevà lo comers de ella, axí que lo tracte y contracte dels habitants fonch prohibit y com ja de alguns mesos se sàpia molt certament que dit mal contagiós y altres semblant maeltia ha cessat (segons Nostre Senyor Deu és estat servit) en la dita parròquia de Vilablareix e com jo dit sotsveguer desitje summament lo bé y utilitat de la vegaria y dels habitants de ella y particularment de dit lloch de Vilablareix volent procehir bé y degudament só vingut assí y he fet vos juntassen pera rebre més de jurament quem digau si sabeu que y hage alguns malals en dita parròquia, y si ne teniu de vosaltres algú en vostres casas perquè jo puga fer visitar-los per lo sr. Josep Duran, dr. en medicina de Girona, vuy domiciliat en esta vegaria, que es assí present, y vistos dits malals y visitats per dit dr. Durant ab sa relació se us puga ab tota seguretat tornar lo comers y pugau lliberament connectar ab los demés de la vegaria.¹⁷

Durant els mesos de l'estiu i la tardor de 1650 moltes persones de viles i poblacions de l'entorn de Girona, a títol individual i d'altres amb les seves famílies, van haver de posar a la pràctica l'aïllament de la quarantena. De Girona fugiren cap a Maià de Montcal, Domeny, Taialà, Cartellà, Campdorà, Llorà, Sant Julià de Ramis, Bescanó, Anglès i Amer, cap al nord i oest, i Vilablareix, Aiguaviva i Vilobí d'Onyar, cap al sud. De Celrà se n'anaren poc més enllà, a Bordils. D'aquesta manera, i sense ser-ne prou conscients, també contribuïen a escampar la pesta. A Celrà els síndics de la universitat, el noble Raimon Xatmar, senyor del castell de Medinyà, i el ciutadà honrat de Barcelona Salvador Suardell, domiciliat a Juià, pagaven al perpinyanenc Joan Bru 75 lliures "per la soldada de sinch mesos comensats a dos de setembre proppassat, a rahó de quinse lliures per mes, he ajudat al honor Jaume Gibern, cirurgià, en curar los ferits de pesta (de la qual Déu vos guarde) en la

¹⁶ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Llibre, 1650 (612), [1650, setembre, 27], s.f.

¹⁷ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, Manual, 1650 (848), [1650, setembre, 28], f. 157v.-158r.

dita parròquia y terme de Celrà, y a compliment del que per tot lo dit treballa se'm devia".¹⁸ Alguns marxaren sense saber —o potser sí— que incubaven el mal: "Galzeran Pagès, esparter del carrer de Pedret de la ciutat de Gerona, lo qual era vingut assí [les Planes d'Hostoles] per a purgar y estava abbarracat de d'allà la riera Grossa, en dret del molí de Campmort, morí y fonch enterrat de d'allà del serrat ahont se trobà terra per fer lo clot e lo camp dit lo Clot de las Fonticas [...]. Que per temor no fos mort encontrat de peste, ningú de assí si gosà acostar, sinó que li feren lo clot y sa muller y dos fills lay aportaren y cubriren".¹⁹

A 11 de setembre una sèrie de testimonis de Cartellà —el rector Rafel Fàbrega, els pagesos Jeroni Carreres, Joan Vilamajor i el jurat Joan Dalmau— declaraven a favor d'uns habitants il·lustres de Girona que s'havien refugiat a aquesta parròquia. Alguns canonges havien adquirit algunes propietats —masos amb les seves terres— a les viles de les rodalies de Girona, en llocs d'on procedien les seves famílies, on anaven a descansar i passar algunes vacances. Allí hi acudien i s'instal·laven, amb tota la seva extensa família, amb els amics i el servei, per fugir de la pesta i practicar la quarantena:

Com lo Il·lustre y molt Rvd. Sr. Gerònym Sanou, pabordre de la Almoyna del Pa y canonge de la Seu de Gerona, y lo sr. Joan Carreras, ciutadà honrat de Barcelona, a Gerona populat, des de vint y tres del mes de juliol prop passat, la sra. Marianna Sanou, vídua, mare de dit sr. pobordre, Anna Maria Sanou y Francisca Sanou, donzellas nebodas de dit sr. pabordre, Anthoni Joan Mercer, estudiant, Joseph Roig, impúbbers, Gerònim Falguàs y Mariàngela Font, criats de dit sr. pobordre, y la sra. Maria Carreras, muller, Joan Carreras, impúber, fill de dit Sr. Joan Carreras, Magdalena Casanos, vídua, dida Catherina Batista y Anna Maria, criadas de dit sr. Joan Carreras, Joan Ramaguera, parayre de Gerona, Maria Famada y Baltasar, fill de dita Maria, des de ... a de vint y sinch de dit mes de juliol pròxim passat fins lo dita present han habitant y vist habitar aquells tots junts en lo castell de Agullana de dita parròquia de Cartellà y fer en dit castell llur contínua habitació [y residència], purgant axí bé en dit castell, com han purgat tot lo dit temps, ab guardas de vista per ser exits de la ciutat de Gerona [lo qual lloch de Cartellà sempre y haguda y vuy y ha bona fama sens suspició de pesta axí altre mal contagiós llahó a Déu].²⁰

¹⁸ AHG, Notarials, Girona 11, Agustí Sabarrés, Manual, 1651 (404), [1651, febrer, 2], s.f.

¹⁹ ADG, Arxiu parroquial de les Planes, Defuncions O (1649-1723), [1650, octubre, 11] s.f.

²⁰ AHG, Notarials, Girona 11, Agustí Sabarrés, Manual, 1650 (403), [1650, setembre, 22], s.f.

El castell dels Agullana era propietat, en aquests anys, d'Eleonor d'Agullana, vídua del cavaller Martí d'Agullana, la qual, a través dels pares jesuïtes de Sant Martí Sacosta, es dedicava a arrendar-lo.

Un altre nombrós grup de gironins —i algun barceloní— es va dirigir a Bescanó, vila situada a només set quilòmetres, al costat del riu Ter. Aquesta ubicació és ben important, ja aquí era un dels punts on hi havia barques de llibant que travessaven el riu per tal comunicar les dues ribes, on passava la sèquia Monar i s'hi havia construït una gran resclosa.²¹ Aquestes barques van emprar-se per a la quarantena de possibles empestats. El rector de Bescanó Joan Illa, el pagès Josep Campasol i Hereu, i el teixidor de lli Salvi Joan Monteis, que eren els jurats de Bescanó, van testimoniar que

lo d. Pere Pagès, notari real de Gerona, y Francesc Andreu, clergue beneficiat de la isglésia de Sana Maria la Mar de Barcelona, des del dia de deu del mes de setembre prop passat fins lo die present, han contínuament estat y habitat y an vist estar y habitar aquells tots junts demunt la resclosa real del riu de Ter, junt al terme de Bascanó, en llur barca, menjant, bevent y dormint y fent en ella llur continuada habitació y residència tot lo dit temps, purgant axí bé com an purgat en dit barca tot lo dit temps, per ser exits de la ciutat de Gerona hon és lo mal contagiós ab guarda de vista de Pere Thomàs, treballador de dita parròquia de Bescanó.²²

Altra gent de Girona va seguir el mateix exemple: el fuster Miquel Vilardell i la seva muller Magdalena, també vivien sobre una barca des del 5 d'octubre. L'albadiner Joan Giberta, la seva muller Maria Paula, el seu fill gran Joan, el seu nebot Miquel, de 3 anys, el botiguer de teles Joan Marcó, la seva muller Francisca i el guanter Miquel Giberta, des del 20 de setembre s'instal·laren a Vilanna, “en lo bosc ho aulet de Sarinyà de dita parròquia de Vilanna, en llurs barracas per ells fetas, menjant, bevent y dormint en ditas barracas tot lo dit temps”,²³ fugint del contagi gironí.

El cirurgià Francesc Pagès havia estat infectat durant el setembre o octubre de 1650.²⁴ Ell i la seva família vivien en una casa al barri de Pedret, i tenia una altra casa a la plaça d'en Vila. El consell els va fer tancar dins una

²¹ *Les Barques de “Llibant” del riu Ter. Una tecnologia adaptada al riu.* Girona: Ajuntament de Salt i Museu de l'Aigua, 2002.

²² AHG, Notarials, Girona 11, Agustí Sabarrés, Manual, 1650 (403), [1650, octubre, 20], s.f.

²³ AHG, Notarials, Girona 11, Agustí Sabarrés, Manual, 1650 (403), [1650, octubre, 20], s.f.

²⁴ Roma, 2019, p. 177.

casa, definitivament, per no propagar la pesta arreu on es desplaçaven. La seva família va poder purgar fora del límit dels pals, però ell, davant la negativa, va fugir. El consell el va desinsacular perpètuament i li va retirar la llicència, que no li permetia tornar a exercir mai més. El cas és que va sobreviure i va superar la quarantena i, per dificultats econòmiques, es veié obligat a vendre la seva casa de Pedret, el 21 de maig de 1651 al treballador Joan Bosch per 95 lliures.

Molts d'ells van superar els quaranta dies de confinament, tal com Francesc Pagès, i van demanar signar una declaració davant del notari indicant que estaven sans i estalvis, a manera de pòlissa, cosa que els permetia tornar a casa, amb una certa prudència. Joan Moler era un pagès de la parròquia de Celrà, “per quadraginta dias contínuos ha estat en la paròchia de Bordils abarracat ab guarda de vista ell y sa família per fer la purga y quorantena per ésser exit de la parròchia de Celrà, ahont era lo mal contagiós, lo qual y los demás de sa família han estat sempre per tot dit temps y estan vuy ab entera salut y la mateixa tenir en la present parròchia de Bordils, hont vuy dit Moler habita, sens suspició alguna de mal contagiós”.²⁵ Pere Font era un botiguer de teles de Girona, “per spay de quoranta dies contínuos, los quals haja dits que són finits ha estat abarracat en la parròchia de Moncal, fent la purga y quarantena per ésser exit de la ciutat de Gerona ahont era lo mal contagiós y per tot dit temps y fins vuy ha estat dit Pere Font y està ab entera salut, la qual tenim també en la present parròchia tots los habitants d'ella permetent-ho los si sens suspita alguna de mal contagiós”.²⁶ El rector de Tialà Jacint Constans i els jurats d'aquesta vila, Jacint Sunyer i Miquel Costa, afirmaven “que lo Sr. Miquel Cerdà, ciutedà honrat de Gerona y la Srª Mariàngela, sa muller, des del dia de vint y sinch del mes de setembre pròxim passat fins lo die present, han estat y habitat en dita parròquia de Tayalà, y han purgat en una barraca situada en les terras de la Torra dita de Cerdà, de la matexa parròquia, ahont han gosat de salut entera gràcias al senyor, en la qual parròquia de Tayalà sempre havem tinguda bona sanitat sens suspició de pesta ni de altre mal contagiós”.²⁷ Els mateixos jurats confirmen altres casos: Josep Andreu, ciutadà honrat de Girona i senyor del mas Abadia de Vilablareix; Pere Casals, estudiant en teologia sagrada nascut a Figueres; i Miquel Creixell, daguer de Girona,

²⁵ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Llibre, 1650 (612), [1650, octubre, 11], s.f.

²⁶ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Llibre, 1650 (612), [1650, novembre, 1], s.f.

²⁷ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, Manual, 1650 (848), [1650, novembre, 6], f. 167v..

la seva esposa Margarida i el seu parent Jaume Dalmau, que vivien al carrer Ballesteries. L'assaonador Jaume Pujol, la seva muller Anna, els seus fills Pere de 16 anys i Francisca de 4 anys, des del 15 de setembre passat havien “estat y habitat en dita parròquia de Tayalà y han purgat en una barraca situada en las terras del mas Oliva de la matexa parròquia ab guarda de vista ahont han gosat de salut entera gràcias al Senyor”.²⁸ L'advocat Pere Batlle, el calderer Pere Paulet i l'estudiant Martirià Batlle

desde vint y vuit del mes de setembre pròxim passat fins lo die present han contínuament estat y habitat y han vist estar y habitar aquells tots juns en la Torra Mirona, situada en dita present parròquia de Domeny, menjant, bevent y dormint y fent en ella llur contínua habitació y residència tot lo dit temps purgant axí bé com han purgat en dita torra en deguda forma y ab dita guarda de vista y haver tinguda sempre Pera Batlle, Pera Paulet y Marturià Batlle en dit temps bona sanitat sens suspició de pesta ni de altre mal contagiós llaor a Deu.²⁹

El prevere beneficiat de la Seu, Bartomeu Montells, protestava davant

Jaume Font, altre dels síndichs de la vegaria de Gerona y de Amer, Renard y Julià, jurat de Sant Julià de Ramis, assí personalment trobat de qualsevols danys que a mi me podan sdevenir en la barraca en la qual he purgat quaranta dias naturals per ocasió del mal contagiós que és de present en la ciutat de Gerona, la qual és situada en lo veynat de Montagut de la dita parròquia de Sant Julià de Ramis, per ocasió de no voler-me'n dexar anar de la dita barracha las tres guardas de vista que en aquella tinch de contínuo y assò segons tinch entès de orde de dits Jaume Font, síndich y de dit Julià, jurat.

En Renard i Julià van respondre “que ell dit Montells no se'n anirà de la dita barracha que no hage pagades vint lliuras que és la tatxa que per sa part li és estada feta”. En Montells va replicar “que ja té pagadas setsa liuras y que no entén pagar-ne més per tenir-ne concell de son advocat y de nou reprotesta contra de dits Font y Julià de tots los danys li podan sdevenir en la dita barracha per rahó del perill corra de robar-lo tant quant estaran dexar-lo exir de la dita barracha”.³⁰

²⁸ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, Manual, 1650 (848), [1650, novembre, 6], f. 168r.

²⁹ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, Manual, 1650 (848), [1650, novembre, 9], s.f.

³⁰ AHG, Notarials, Girona 7, Roc Franch, *Manuale*, 1650-51 (380), [1650, novembre, 12], s.f.

A Sant Julià de Ramis s'hi van refugiar, massivament, molts habitants de Girona, emportant-se petits estris i robes:

Nosaltres Montserrat Coromines, rector, Amer Renard y Julià y Joseph Trias, jurats de la parròquia de Sant Julià de Ramis, diem y affirmam que Barthomeu Vahí, sombrero de Gerona, Marianna, sa muller, Maria, Anna Maria y Marianna, fillas de dits cònjuges Vahins, Hierònima Ribas, també filla de dits cònjuges, vídua relictada de Antoni Ribes, q^o. flassader de dita ciutat y Bartholomeu Ribes, fill de dit q^o Antoni Ribes, des del die de quatra del mes de octubre pròxim passat fins lo die present, han estat y habitat en lo terme de dita parròquia de Sant Julià en lo termini dit de las Molas [junt al castell de Montagut] en unas barracas que's feren, los quals eren vinguts de dita ciutat de Gerona per ocasió del mal contagiós és en ella, ahont llahor a Déu han tinguda sempre bona sanitat sens suspició de pesta ni de altre mal contagiós, y los havem admesos y donada entrada lo die present per tota dita parròquia de Sant Julià, en la qual també llaó a Déu sempre havem tinguda bona sanitat sens suspició de pesta ni de altra mal contagiós, y és veritat que los dits alt nomenats aportaren y han tingut en ditas barracas quatra balas de sombreros, quatra matalassos, altra bala de llansols y camisas y altra bala de roba de llur vestir.³¹

Altres casos són el del sombrero Segimon Vahí, la seva muller Maria i la filla Maria que, per força, havien de ser parents dels anteriors, “ab quatra balas de sombreros, una bala de roba de lli, tres flassadas y una màrfega”. El daurador Pere Vilanova, la seva muller Anna Maria i els seus fills Joan i Maria “ab una bala de roba, quatra flassadas y un matalàs”. També Miquel Bades, traginer del veïnat del Pont Major de Girona, el traginer Jaume Giberta i la seva muller Caterina “ab quatre llansols y alguns vestits llurs”. Del Pont Major eren el traginer Hugo Quera, els seus fills Salvi i Esperança, que tenien un matxo embastat i el jove esparter Joan Feliu. Del veïnat de la Manola eren el fuster Narcís Preses Busquets, la seva muller Anna, la seva filla Anna Maria, i la germana i cunyada respectiva Caterina Busquets. Del Pont Major eren Antoni Preses, el picapedrer Biel Casabosch, el cisteller Joan Regaich, els sabaters Francesc Codina i Narcís Costa, i els fills d'aquest, Joan, Joan Francesc i Narcís Costa. Els preveres i beneficiats de la Seu Sebastià Prats — amb la seva criada Maria Pujades— i Bartomeu Montells —amb el seu criat, un tal Prat—. I, finalment, el cirurgià Joan Vinyas, la seva muller Maria, i els dos fills, Galzeran i Josep.

³¹ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Llibre, 1650 (612), [1650, novembre, 12], f. 171r.

Així mateix ocorria a Campdorà. Daniel Poudevall i Joan Goua, de la parròquia de Campdorà, afirmaven que Jerònima Gibert, vídua de l'adroguer de Girona Joan Gibert, els seus fills Miquel, Josep, Francisca i Maria, les seves criades Maria Pujades i Anna Molins, l'apotecari Josep Mercader, des del 1 d'octubre fins a 13 de novembre "han purgat en una casa situada en lo terme de dita parròquia de Campdorà, anomenada la vinya de Font, ahont han gosat de salut entera, gràcies al sr. en la qual paròchia de Campdorà havem tinguda sempre bona sanitat sens suspició de pesta ni de altre mal contagiós". A Llorà els jurats testimonien a favor de Joan Cugullat, revenedor de Girona, la seva muller Anna, la seva filla Anna Maria, de 4 anys, i el seu fill Pere Joan, els quals havien estat en una barraca en terres del sastre Jeroni Feliu Prats de Llorà, des del 27 de setembre fins al 13 de novembre, "ahont han purgat ab guarda de vista per temps de quoranta dies" sense sospita de cap malaltia. El sagristà de Llorà Sebastià Bret donava fe que Bartomeu Campllonc, torner del veïnat del Pont Major de Girona, i els seus fills, Jaume i Marianna, havien romàs a la parròquia de Llorà "en una barraca situada en un bosch anomenat d'en Campllonch" des de l'1 d'octubre fins el dia present sense patir cap malaltia.³² A Aiguaviva s'hi va refugiar Anna Elies, vídua del cellerer de Girona Bernat Elies, per un temps de 40 dies, amb uns guardes que la controlaven fent la purga en una barraca, perquè havia sortit de la ciutat on hi havia el mal contagiós.

Així, doncs, l'entrada de persones dels pobles de la rodalia de Girona a la capital, on l'epidèmia encara no estava controlada, podia ser un greu problema. El rector de Sant Narcís de Taialà, Jacint Constans, emetia un informe favorable a un gironí que havia fugit buscant la quarantena:

lo Sr. Francisco Vinyolas, notari públich de Gerona, des dels últims del mes de agost pròxim passat fins lo die present, ha contínuament estat y habitat en dita parròchia de Tayalà, en sa casa que té anomenada lo mas Vendrell, ab sa família, ahont ha gosat de salut entera, y és també veritat que des dels primers dies del mes de juliol també pròxim passat fins dits últims de agost estigué en lo veynat de Monjuhich, del qual veynat venint a esta parròchia sempre se li donà entrada ahont se'n era anat de dita ciutat de Gerona per ocasió del mal contagiós ere y és en ella, en la qual parròchia de Tayalà y veynat de Monjuhic sempre haveru y han tinguda bona sanitat sens suspició alguna de pesta ni de altre mal contagiós.³³

³² AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Llibre, 1650 (612), [1650, novembre, 13], f. 172r-v.

³³ AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, Llibre, 1650 (953), [1650, desembre, 4], s.f.

En els diferents pobles, tal com hem vist a Girona ciutat, es van crear les juntes del Morbo, formades pel batlle, jurats i alguns particulars, a vegades amb la presència de doctors en medicina, apotecaris, adroguers o cirurgians, que exercien de guardes de morbo, amb la intenció d'aturar la propagació de l'epidèmia.³⁴ La Junta del Morbo d'Anglès, alarmada per uns casos en una masia d'Amer, havia tallat les comunicacions amb aquesta vila amb el pont que creuava el Ter, havien fet "rompre lo camí real qui va de la montanya a marina sens obrir-ne altre perquè han tapat lo pont de Mer al cap de lla de manera que tots los treginers qui devallan ni ab pòlça del lloch o vila hon són exits ni sens ella, [...] sinó que els fan passar per lo riu Ter", amb perill dels seus matxos i de perdre la vida. Una cosa semblant havien fet els habitants de Ribes de Freser amb la vila de Ripoll:

després que lo contagi fou declarat en la present vila de Ripoll, los naturals de la vall de Ribes llevaren lo comerç als homes de la vila y vegueria de Ripoll y Ripollès fent guàrdia contínuament en un lloc dit les Coves, on havien fet una porta la qual tenien sempre tancada perquè ninguna persona de dites vila y vegueria de Ripoll no puguessen passar en dita vall de Ribes, per lo qual la farga que és situada en la parròquia de Sant Cristòbal de Campdevàrol hagués de parar de treballar per no poder haver menà de dita vall de Ribes.³⁵

Al Baix Empordà també es va haver de posar a la pràctica l'abarracament: els habitants de la Bisbal es refugiaren en masos, camps i muntanyes dels entorns. Un testimoni ens explica, molt gràficament, l'origen i el desenvolupament de la pesta a la capital baix-empordanesa, donant lloc a un èxode massiu:

Jo sé molt bé que als x del mes de octubre pròxim passat que's declarà lo mal contagiós de pesta de que (Déu nos guarde) en la vila de la Bisbal, exiren de la dita vila m^o Joan Pujol, prevera, lo dr. mr. Pere Bou, la sr^a Anna, sa muller, Pere, fill seu, Anna Maria Prats, sa criada y Maria Canera, de sa família y Salvador Font, notari, Tereza, sa muller, Eulària y Anna, sas fillas, Anna Font, sa germana y Anna Maria Ribas, sa criada, la sr^a Eulària Riera y Ramon, víuda, Joan Mir, son net y Gerònima Vernús, sa criada, los quals junctament ab matalassos, flassadas, llansols y altrás robas de llur servey, se'n anaren, ço és, dit m^o Pujol mr. Pere Bou, Salvador Font y llurs famílies en lo mas Brauget de dita universitat forana, distant de dita vila

³⁴ Solà, Xavier (2020). "Salut i malaltia a Girona en temps de guerra (1638-1653): doctors, cirurgians, apotecaris i adroguers". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. LXI, p. 51-82.

³⁵ Roma, 2019, p. 141.

més de un quart de lleuga y dita sr^a Eulàsia Riera y Ramon y sa família en lo mas Noguer, axí bé de la dita universitat forana en los quals respective masos tots sens tenir comers ni comunicació en manera alguna ab los de dita vila de la Bisbal estigueren y habitaren ab entera salut desde de dit die de x del mes de octubre pròxim passat fins lo die XXVIII de dit mes de octubre, que tots junts se'n anaren en la casa dels Valmes del forn del vidra, situada en la parròchia de Sant Climent de Peralta, terme de la present vila de Peretallada, a fer quarantena, als quals a mi com ha jurat predit com bo y ant per tot lo terme de dita universitat forana ahont haguesen de passar y après ha guarde companyar fins en dita casa hont tinch vist estan encara lo die de avuy, fent corantena ab la matexa salut.³⁶

A Sant Mateu de Montnegre, el jurat Miquel Valls, que exercia de batlle de morbo, i els morbers Pere Oms i Jaume Preses expliquen que allà hi va acudir gent de la veïna població de la Bisbal d'Empordà a passar la quarantena en barraques i van superar-la: el monjo Joan Salamó, la vídua Basilisa Pallicer, el botiguer Joan Pallicer i els seus fills Maria i Josep, l'argenter Antoni Campa i la muller Caterina, la filla Basilisa, i el botiguer Jeroni Salamó i la seva muller Margarida. El pagès Joan Silvestre de Fonteta també hagué d'abarracar-se, i el teixidor de llana bisbalenc Pere Riera, la seva muller Maria i la seva filla Anna feren quarantena del 10 d'octubre al 20 de novembre “en una casa del dr. Pere Guitart de la dita vila de la Bisbal, la qual és situada en lo territori del dit lloch de Fonteta”. L'apotecari Pere Deulofeu, la seva muller, els seus quatre fills i la criada, i la senyora Valentí, vídua del cirurgià Cebrià Valentí, amb una criada, feren la quarantena del 10 d'octubre al 20 de novembre “en una barraca construïda lo territori del dit lloch de Fonteta y en lo puig anomenat Miravilas”. El serraller francès Francesc Isglésias, la seva muller Maria i els tres fills, Joan, Joan-Pere i Antònia feren la quarantena “en una vinya de mestre Bernat Ber, fuster de la dita vila de la Bisbal, la qual és situada en lo territori del dit lloch de Fonteta”.³⁷ Veiem, doncs, que la gent s'instal·la en llocs aïllats i apartats dels nuclis habitats i construccions precàries: vinyes, marges, barraques i cabanes.

Francesc Roma ha documentat a Vic una proclama llegida a la plaça del Mercadal el 3 de desembre de 1650, on el governador d'Hostalric havia confirmat la pesta a Blanes, i se sabia que havia arribat a Santa Pau.³⁸ D'aquesta manera es prohibia l'entrada de gent i de mercaderies provinents de Blanes i Santa Pau a Vic, i que els guardes de morbo fossin especialment curosos. Al

³⁶ AHG, Notarials, Girona 7, Roc Franch, *Manuale*, 1650-51 (380), [1650, novembre, 18], s.f.

³⁷ AHG, Notarials, Girona 7, Roc Franch, *Manuale*, 1650-51 (380), [1650, desembre, 3], s.f.

³⁸ Roma, 2019, p. 139.

mateix temps es prenen mesures contra els habitants de la Vall d'en Bas, limítrof amb la comarca d'Osona, prohibint-hi baixar traginers sens autorització.

PRIMERA TREVA I CONSEQÜÈNCIES DE LA PRIMERA ONADA

A principis del mes de desembre de 1650 es deia que ja no hi havia cap cas a Girona. El 9 de desembre es tanca la morberia, els apotecaris, adroguers i metges deixen d'actuar, i es paguen els sous dels guardes dels pals i del notari del forn de desinfecció. A 15 de desembre, els cirurgians Antoni Ribot, Miquel Cassà i Jeroni Ordís emeten el següent informe sobre la simptomatologia de la pesta a partir de la seva pràctica:

las malalties que per mermissió divina comensaren lo disapte de Pasqua de Resurrecció del Senyor o en mig mes de abril prop passat, poch més o menos, en lo hospital Nou de Sancta Catharina de Gerona, des de llur principi fins als últims del mes de novembre prop passat, que Déu volent han cessat, sempre són estades comunament de una mateixa spècie y calitat y sempre des del principi a la fi han aportat ab si molts vàrios accidents, tals quals solen aportar y causar les malalties malignes, contagiosas y pestilèncias com són carbuncles, bubons o vertuses, exantematas, pústulas y altres spècies de mal contagiós, causant als malalts de ditas malalties, desmayo o síncope, vigílies y adormiment, vòmits y cambres, cardiàlgies, dolor al cap y altres consemblants accidents, lo que diem per la experiència que en tot lo discurs de ditas malalties havem experimentadas en los malalts que havem visitats y curats de ditas desganas, tant en lo hospital y morberia que per dit effecte és estada ordenada, ahont nosaltres dit Anthoni Ribot y Hyerònim Ordís havem assistit per curar los malalts y encontrats de ditas malalties, ço és, jo dit Ribot en lo dit hospital fins que fonch ordenada la morberia y jo dit Ordís en dita morbaria des del mes de agost a fins que dita morbaria és estada tancada, com també en dita ciutat de Gerona, en la qual nosaltres dits Anthoni Ribot y Miquel havem vist y experimentat, curant ahont nos han cridats que són estats molts que tots tenian bubons y vertulas, carbuncles, exantemates y pústules, les quals havem vist los tenian en differents parts de llurs personas, qui en una part, qui en una altre y qui ne tenia hu assoles, qui dos, qui tres, qui quatre y a vegades més, y axí bé havem vist y experimentat en lo discurs de ditas malalties que molts o casi tots los malalts de ditas malalties tenian desmayo o síncope, vigílies y adormiment, vòmits y cambres, cardiàlgies, dolor de cap y altres consemblants accidents causats de ditas malalties contagiosas.³⁹

³⁹ AHG, Notarials, Girona 10, Pere Garriga, Llibre, 1650 (473), [1650, desembre, 15], s.f.

Els cirurgians emeten un diagnòstic clar, la simptomatologia en tots els seus detalls, des que es manifesta fins a les seves conseqüències.

Així, doncs, pel desembre el Consell va veure la possibilitat d'obrir les portes de la ciutat i permetre el trànsit de mercaderies i persones, però els metges ho desaconsellaven fins que s'hagués acabat de netejar i perfumar. L'arrendament que els frares del convent de Sant Francesc de Paula fan del seu hostel —l'hostal de la Nau—, situat a la plaça d'en Vila i al costat del convent, al terrisser Francesc Fuster, el 15 de gener de 1651, especifica com havia de ser el contracte en cas de pesta:

Si antes que lo present arrendament comence y dits arrendataris entre a habitar dit hostel lo mal contagiós de pesta quey ha hagut en la present ciutat tornave renovar-se, lo que Deu per sa divina misericòrdia no permete, lo present arrendament no corre per llur compte ni ells sien obligats a pagar lo preu de dit arrendament que dit mal no hage cessat y la casa de dit hostel estiga purificada y neta, vàcua y despedida per habitar-la, si emperò després que dits arrendataris hauran comensat dit arrendament y habitaran en dit hostel se tornarà a mòurer pesta en la present ciutat, de que Deu per sa divina misericòrdia nos vulla preservar, dits arrendataris sinó volran estar y habitar en dit hostel hagen de restituhir las claus de aquell a dit pare corrector y convent se pujan cercar altres arrendataris, y en tal cas hagen de pagar lo lloguer de dit hostel per porrata fins lo die restituiran ditas claus y no restituint ditas y dexant lo hostel vàcuo y despedit sien obligats en pagar dit preu obstant y hagués pesta en la present ciutat, lo que Déu no vulla, encara que dit hostel estiga tancat y ells no habiten en ell.⁴⁰

L'obertura de portes no té lloc, definitivament, fins al 20 de febrer de 1651, quan han passat quaranta dies des de l'últim mort. De febrer a agost de 1651 l'ambient a la ciutat és d'aparent normalitat. En aquests mesos es manifesten alguns problemes socials i econòmics derivats de la pesta: la neteja de les cases de persones infectades, l'aïllament dels empestats, els infants que es queden orfes, la realització d'inventaris dels difunts, la pèrdua d'objectes valuosos, els pagaments de les hospitalitzacions, la prevenció a través de la quarantena d'aquells sospitosos, i les pòlisses o salconduits. Però durant l'agost, diu Real que esclata altra volta l'alarma: "n'i hagué en Camprrodon, si bé fou poch. En Ripoll ab gran rigor. En la ciutat de Vich, en Çabadell, Mataró, Granollers del Vallès, Calella, Alcover, Vilafrancha".⁴¹

⁴⁰ AHG, Notarials, Girona 10, Pere Garriga, Llibre, 1651 (476), [1651, gener, 15], s.f.

⁴¹ Busquets, 1994, vol. II, p. 272.

Hom creia que el virus de la pesta quedava dipositat dins la roba, entre els teixits dels morts empestats, per això s'havia de rentar, cremar, escaldar o destruir. El pagès de Canet d'Adri Miquel Estanyol i el sastre de Girona Jeroni Rovira, com a marmessors del testament del cardador Pere Cires, recollen i desinfectaven “una sort de llana, part filada y sens filar, tota negra, que ab tota ni ha vint y una lliura, ço és, dotse de tela y les restans nou de reblí, junt ab un llansol embolcallada, la qual llana y llansol havia encomenat a dit Cires per cardar y filar, lo qual morí en lo any passat de mal contagiós”.⁴² Les peces de roba destinades a la venda, noves per estrenar, eren valuoses i molt apreciades, per això no podien ser eliminades en va. El botiguer de Santa Coloma de Queralt, Antoni Joan Cugull, havia comprat al mercader Joan Bofill de Girona una sèrie de peces de roba, cinquanta peces de blavets i al botiguer Josep Rius tres robes de clavells, alhora que els venia canyella, “las quals mercaderies totas y sengles ha molt temps que són dins la present ciutat, netas, sens suspició de pesta ni altre mal contagiós”.⁴³

El pagament que fa el sabater Antoni Coll a l'administrador de l'Hospital Nou de Santa Caterina Joan Josep Vilavedra, botiguer de teles, per l'ingrés de la seva fillastra, Maria, filla del treballador Joan Julià i de Caterina, ara muller seva, ens permet veure, més que el tractament dels pacients o la seva hospitalització, el preu que suposava l'ingrés i els tràmits que es derivaven de la defunció per pesta:

Primo vint dobles y mija y un trentí de or. Ítem quoranta reals de vuyt y un quart de pessas de vuyt de quatre y de dos en spècie, entre les quals hi havia una pessa de vuyt y sis pessas de dos curtas de pes. Ítem vint y sinch reals de sinch en spècie. Ítem trenta tres reals y mitx de plata en spècie. Ítem deu lliures a bardits que són a compliment de cent vuytanta set lliures que a bardit se trobaren quant morí dit q^o Joan Julià en lo hospital Nou de Santa Catherina, del qual ere infermer quant morí, com de ditas cent vuytanta set lliures se haia retingudas dit Joan Joseph Vilavedra [vint lliures] de consentiment de dit tudor y de orde de dit señor assessor per los treballs prengué en recullir dita moneda y demás mobles de dit deffunt, dels quals dit tudor ja té pres inventari en poder del nottari baix scrit a xvii del corrent, com també per lo arrisch de guardar dita moneda, y axí bé de ditas cent vuytanta set lliures de dits ardots dit Vilavedra haja pagades a dita Caterina per los gastos encontrades dita Maria com també per ésser estades encontrades ella y dita Maria

⁴² AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, *Undecimum protocollum*, 1651 (956), [1651, maig, 10], s.f.

⁴³ AHG, Notarials, Girona 10, Pere Garriga, *Llibre*, 1652 (477), [1652, març, 4], s.f.

del contagi de peste, que Déu nos deslliure, del qual estave affigida esta ciutat, y ultra de axò té rebut totes les coses contengudes y expressades ab lo inventari que dit Vilavedra prengué de béns de dit defunct en poder de Miquel Galí, nottari y secretari de la present ciutat, a XXI de abril del any proppassat MDCL, excepto les coses següents que ab lo desenfectar o altrament aportant-se de unas parts a altres se perderen, ço és, una garrafó de estany, dos estrelles ab oli, dos barratinas, dos tovalles usades, una camisa dolenta y un llit de posts y banch, tot dolent.⁴⁴

Coneixem el cas d'embogiment i posterior suïcidi d'un doctor en medicina motivat per la pesta, i que es trobava vivint sol en una casa que tenia llogada a la placeta del Mercadal:

Àngel Bellvehí, antes y després y en lo punt y hora que's diu haver fet dit acte de donació entre vius en favor de dit [Agustí] Vicens estave posat dins un xavago lligat y garrotat com a frenèlich y sens enteniment per haver-se llansat per la finestra del aposento ahont estave malalt de contagi y peste que tenia oprimida la present ciutat, al carrer públic de sa casa, y que per aquesta ocasió havent dit Agustí Vicens cridat un substitut de notari per pendre dit acte de donació no la volgué pendre ni stipular aquell, dient que en consciència nou u podia fer per ocasió de que dit dr. Bellvehí estave fora de si y sens enteniment ni voluntat [...] En memòria, enteniment y voluntat per so que se era confessat y havia rebut lo sacrament de la eucaristia per viàtic y que sis llansà per la finestra de son aposento al carrer no fou per falta de enteniment, sinó per oppressió de la set gran que patie majorment que en aquella ocasió dit dr. Bellvehí no tenie persona que li assistís ni curàs de sa persona, sinó lo dit Vicens y ab tot efecte y bon amor tractave de curar-lo y amparar-lo en tot y per tot inferint de aquí los mèrits per ocasió dels quals obliga al dit dr. Bellvehí estant en son enteniment a fer-li dit donació en remuneració de dits serveys. Per lo que pretenia dita Elizabet Vicens en dits noms en forsa de dita donació ser successora universal de la heretat y béns del dit dr. Àngel Bellvehí.⁴⁵

A la mort d'Àngel Bellveí, la seva vídua, Petronilla Roure Bellveí, primer va prendre inventari dels seus béns, entre els quals sobresortien alguns objectes de valor, mobles, robes i estris de cuina, i seguidament, emprèn una disputa legal per la propietat del mas Bellveí de Vidreres, que el metge tenia en herència familiar.

El problema de les pòlisses i els salconduits es va extremar fins a barrar-se el pas a tota persona procedent de Barcelona, Vic i Manresa. A principis de

⁴⁴ AHG, Notarials, Girona 9, Llibre, Pere Casadevall, 1651 (553), [1651, juny, 21], s.f.

⁴⁵ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1651 (480) [1651, agost, 24], s.f.

maig deixaren entrar l'inquisidor Jaume Pla, amb la seva comitiva, entre els quals moriren dos acompanyants. La idea era confinar-los al Palau Episcopal, però atesa la possibilitat de contagiar el bisbe, els canonges i altres clergues pròxims s'acordà col·locar-los al poble de Santa Eugènia, més enllà de les muralles de Girona. A mitjan mes va córrer la brama que hi havia nous casos dins la ciutat, cosa que motivà l'augment de les mesures de vigilància i control. El 10 de maig el col·lector de la Diputació del General, Bonaventura Closa, demanava poder entrar a la ciutat i presentava les pòlisses dels llocs que havia passat majorment del Vallès, que demostrava que no estaven infectades ni tampoc ell:

Que ell dit Bonaventura Closa y Coromina, sobrecol·lector de dit Jaume Padrés, guarda ordinària de la present ciutat, lo requer que per negocis dels molt lltres. Sors. Diputats del General del present Principat de Cathalunya, convé que entre en la ciutat de Gerona y que axí presenta a dit Padrés, guarda, las pòlissas següens: Primo una pòlissa de la vila de Tarrassa sallada ab lo sellor de dita vila, feta y fermada per m^o Peyret, notari de dita vila a 8 del corrent, ab la qual diu partir a las dos de la tarda, en la qual vila de Tarrassa ell habita junctament ab dits molt lltres. Sors. Diputats. Pòlissa de Tarrassa és picada ab lo sellor de la vila de Granollers del Vellés. Ítem altra pòlissa de Cardadeu, ahont dormir dit Clossa y Coromina, la qual és sellada ab lo sello de dita vila de Cardadeu, firmada per m^o Xiquet, notari y secretari de la dita vila, la data de la qual és lo dit de air. Ítem altra pòlissa de la vila de Sant Seloni, ahont feu mitx die dit die de air dit Closa y Coromina, la qual és firmada per Jaume Bosch, notari de dita vila, la data de la qual és també lo die de air. Y també altre pòlissa de Ostalrich, sellada ab lo sello de dita vila firmada per Montserrat Agell, jurat, ahont passà dit Closa també lo dit de air. Las quals pòlissas són de vilas no infectas, y axí no obstant que lo dia de air sis de la tarda poch més o manco, las presentà a dit Padrés, guarda, y no'l volgué dexar entrar en dita ciutat, ara de nou torna a presentar-li aquellas y lo requer lo dexe entrar dins dita ciutat de Gerona, altrament en cas de recusació protesta de sas diligèncias, y de tot lo lícit y permès.

El dit Jaume Padrés va respondre:

que és veritat que sr. Closa y Coromina am ba lo die de air a les sis de la tarda o cerca en la guarda que és fora dels murs de la present ciutat de la part del Hospital Nou de Santa Caterina de Gerona ahont dit Padrés està de guarda y ensenyà las ditas pòlissas dessobre referidas, las quals ell dit Padrés després las hagué fegojada, las llegí y per quant ell dit Padrés té orde dels molt lltres. Sors. jurats de Gerona y junta del Morbo de la dita ciutat de no dexar entrar persona alguna natural ni habitant de la ciutat de Barcelona ni de altra part infecta que no aporte fe de purga autèntica *etiam* aportant qualsevol pòlissa de salut, y que

com dit Closa y Coromina no aporte fe de purga sinó sols las pòlissas de salut dessobre refferidas, nol vol dexar entrar majorment que dit die de air amostradas pòlissas al sor. jurat Burgués, lo qual li digué no ere de parer entràs y vuy no ha donat rahó als sors. jurats Cella, Cudina y Burgués, y li han dit tingués lo orde sobre refferit.⁴⁶

Molta gent fugia de Barcelona, i d'altres ciutats grans i mitjanes, fins a arribar a la ruralia gironina, però l'arribada a Girona els era un obstacle i se'ls barrava el pas. Llavors havien de fer la quarantena als afores:

Los srs. Anthoni Vidal, mercader de Barcelona, Diego Vidal, prevere, Joseph Boffill, mercader genovès, Anna Vidal, Patronilla Vidal, muller del dit sr. Anthoni Vidal, Francesc Auger, Victòria Sansada y Rafela Casanovas, donsellas, tots de la ciutat de Barcelona, per ocasió del mal contagiós que és en la dita ciutat de Barcelona, han feta quarantena per spay de quaranta dias y quaranta nits naturals, ço és, des de vint y nou de juny fins lo die present que comptam VIII del corrent mes de agost ab dos guardas de vista qui eran Joan Prats, tixador de Ili y Francesc Carbonell, bracer de la dita parròquia de Aiguaviva, en la caseta ho capella de Santa Magdalena, situada al costat de la casa del temple de la dita parròquia de Aiguaviva. Per tot lo qual spay de temps sempre han estat ab entera salut en la dita capella de Santa Magdalena y és estada sempre en la dita parròchia de Aiguaviva sens suspició alguna de pesta ni altra mal contagiós.⁴⁷

També la gent de Girona havia de practicar la quarantena a l'exterior, tal com s'havia fet el 1650:

Dels dotse del mes de setembre proppassat en lo veynat de Campdorà, parròchia de Sancta Eulària Çacosta de Gerona, Gerònim Ordis, cirurgià de Gerona, Joan Paupons, veler de dita ciutat y Antoni Salvany, cirurgià de la vila de Tuy, ab sa roba de llur vestir necessària han contínuament estat fins lo dia present ab dos guardas de vista que per part de dit lloch se'ls posaren en la forma acostumada fent la purga per tot dit temps y com tot dit temps han tinguda entera salut sens tenir ningun mal ni menos tampoch havem entès a dit a ningú lo contrari".⁴⁸

⁴⁶ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, Manual, 1651 (849), [1651, maig, 10], f. 126r.

⁴⁷ AHG, Notarials, Girona 7, Roc Franch, Manual, 1651-52 (381), [1651, agost, 10], s.f.

⁴⁸ AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1651 (553), [1651, octubre, 15], s.f.

EL PRIMER REBROT DE 1652. ELS CASOS DE BÀSCARA, BESALÚ I CAMPDORÀ

Durant la primavera de 1652 torna la por a la ciutat de Girona. Pel maig apareixen alguns rebrots, i es perfuma arreu, i pel juny es torna a tancar la ciutat col·locant guardes a les portes, fins i tot es prohibeix l'entrada dels segadors. Algunes defuncions al Pont Major fan que es tanqui aquest barri i es desviï l'accés a la ciutat pel nord, allunyant-se de les cases, i s'avisava les poblacions de Figueres i Banyoles. També s'abarraca la població forçosament, i es tanquen molts barris o carrers. A Girona el convent dels caputxins torna a emprar-se com a llatzeret, funció que ja havia pres el 1650. Les reformes que es van fer antany en aquest edifici per adaptar-lo a finalitats mèdiques “l'havien desemparat y derruyda la Isglésia”⁴⁹ —segons deia Jeroni de Real—. Real resumia per a tot l'any 1652 que la pesta havia arribat a Arenys d'Amunt, Calella, Palamós, Palafrugell, Vilopriu, Hostalric, Perpinyà, Llagostera, Besalú, Banyoles, Figueres i molts altres llocs.⁵⁰

Durant el mes d'abril la pesta encara no havia arribat a Castelló d'Empúries. El draper Montserrat Batalla havia arrendat la impositió de la carnisseria d'aquesta vila, i en venia les pells que en sortissin a l'albadiner i guanter de Girona Antoni Ausell, amb l'excepció “que acàs durant dit temps en la present ciutat o en dita vila de Castelló hi hage contagi de peste, lo que Déu no vulla, de tal manera que se privàs lo comers per las demés universitats, en tal cas lo present venda cesse del dit die se privarà dit comers fins que aquell tingau altre vegada com antes”.⁵¹

En altres viles, pobles i ciutats de l'Empordà, la Garrotxa, el Gironès i la Selva es prenen mesures per netejar-les de pesta, ja molt estesa. Les universitats contracten els serveis de “netejadors” forans —principalment de la ciutat de Girona—, sanejadors que havien de desinfectar i purificar les cases afectades, ajudar els metges del lloc, i curar els malalts. Se'ls pagava una xifra força alta, se'ls donava aliments i habitatge, i se'ls proporcionava una vestimenta adequada. Són el manyà i courier Narcís Alemany que va assistir la població de Bàscara (juny de 1651), cobrant 425 lliures en total i el mestre de cases Narcís Oliveres i el sombreroer Joan Roca que són cridats a

⁴⁹ Busquets, 1994, vol. II, p. 292.

⁵⁰ Busquets, 1994, vol. II, p. 272.

⁵¹ AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1652 (557), [1652, abril, 11], s.f.

Besalú (juliol de 1651), cobrant 400 lliures cadascú. Cap d'ells, però, és expert o especialista, sinó més aviat aprofitats o interessats —pensant treure's uns bons diners— o, alhora, agosarats i inconscients, ja que s'exposaven i arriscaven a contraure la malaltia.

Durant el juny, la pesta havia arribat a la parròquia de Bàscara, cosa que va impedir als membres de la universitat poder-se reunir. A 1 de juny adrecen una carta al batlle Joan Baptista Ferrer, que era el segrestador reial pel bisbat de Girona, ja que el bisbe n'era senyor de la vila i terme de Bàscara:

Magch Sr. Batlle. La vila de Bàscara té necessitat de fer hu o molts síndychs per manllevar diners a censal a una y diferents persones que cuyden de rebre y manllevar aquells y acuden a la necessitat de dita vila en provehir-los de metges, medicines y aliments, de les quals coses tenen falta totalment. De hont pus Deu és estat servir sie en dita vila lo mal contagiós de la pesta, y per ocasió de aquella estiguen los habitants de dita vila dividits en differents parts de la dita vila y terme, y no se atrevesquen ni puguen per esta ocasió ajuntar-se en la casa del Consell y lloc acostumat per a fer semblants sindicats, supliquen que sie de son servey donar-los llicència perquè puguen fer y firmar dit sindicat en nom de la universitat ajustant-se, per això en lo lloch a ells ben vist o sens juntar-se firmant aquells cada hu de per si atès lo perill corren en comunicar-se los uns ab los altres concedint-los que dit sindicat, *etiam* que fos firmat per la major part del consell segregats tinga la mateixa forsa y valor que si fos fet en la casa del consell y lloch acostumat y en quant menester sie inter pose VM sa auctoritat y decret en dit sindicat perquè aquell tinga tota la forsa y valor que tindria altrament si fos fet com dit és en la forma acostumada que los suplicants ho rebran a singular gràcia y mercè de VM lo offici.

Suposem que hi va haver una resposta positiva, que els fa prendre una decisió per salvaguardar tota la població:

De y sobre las cosas baix scrites per y entre lo Magch. Miquel Vila, ciutedà honrat de Barcelona, en la vila de Castelló de Empúries domiciliat, síndyc procurador y actor de la universitat y singulars personas de la vila de Bàscara, juntament ab altres y soles constituït ab acte rebut en la notaria pública de la vila de Bàscara a dos del corrent mes de juny, de una part, y Narsís Alemany, manyà de Gerona, de part altre, és estada firmada lloada y jurada la capitulació y pactes baix scrit y següents: E primerament és pactat que lo dit Narcís Alemany, de son grat y certa, convé y en bona fe promet al dit sr. Miquel Vila en dit nom que lo die de demà anirà en la vila de Bàscara. Y allí en companyia de les persones que per en assò haurà menester ab tot effecte perfumarà bé y decentment conforme se requereix per expel·lir contagi, las casas y parts infectas del morbo contagiós que està oprimida dita vila tan, és a saber, las casas y parts infectas en dita vila com

en lo terme, y que per ventura se infectaran fins sie tornat lo comers, y també promet que en lo entretant ajudarà curar los malalts, y assistirà als metges y sirurgians que y seran per aqueix effecte, y que farà per sa part tot lo que serà possible y estarà en dita vila fins que lo comers sie restituhit públicament, tots dol y diffugi cessants. Les quals coses atendre y cumplir promet sots pena y scriptura de ters ab salari de procurador dins Gerona de deu y fora de xxx per die y restitució de tots danys y despeses y obligació de persona y béns ab renunciació de tots privilegis y gràcies y de son for propri ab submissió de qualsevol altres for o cort hont se haurà recors y constitució de procuradors de tots los scrivans y nuncios de las corts reals y ecclesiàsticas de Gerona, Barcelona y Besalú per registrat la obligació y scriptura de ters llargament en deguda forma y ab jurament. Ítem és pactat que dit sr. Vila en dit nom convé y promet fer assistir en dita vila des del dia de demà en avant tant com serà menester tres personas per ajudar al dit Alemany a perfumar, purgar, netejar y desinfectar dites cases y parts infectas a gastos de dita vila, y donar-li tots los pertrets y cosas y medicaments que per dit effecte de perfumar seran menester a gastos de dita universitat ab obligació dels béns de aquella llargament y ab jurament. Ítem és pactat que dit sr. Vila en dit nom convé y promet donar a dit Alemany y per sos treballs quatre centes vint y sinch lliures barceloneses, és a saber, dos centes vint y sinch lliures de comptans conforme se contindrà dit Alemany ne firmarà y les restants dos centes lliures lo die que's restituhirà públicament lo comers a dit vila de Bàscara, y en lo entretant farà prestar a dit Alemany y en dita vila tots los aliments necessaris de menjar y beure bé y decentment, tant en sanitat com en malaltia, y estes coses promet sots obligació dels béns de dita universitat y singulars de aquella llargament y ab jurament. Ítem és pactat que si durant dit temps se enmalaltia lo dit Alemany tinga com ab lo present promet dit sr. Vila de fer-li prestar los aliments necessaris, però si permetre Déu que morís de contagi, no tinga obligació de pagar-li més de dites dos centes vint y sinch lliures de la primera paga, si emperò moria de altre malaltia tinga dit sr. Vila en dits noms de pagar a son hereter lo compliment de dita quantitat, en continent se restituhirà lo dit comers com dalt està dit, entenent que si se sdevenie dit cas se hage de estar en rahó de dita malaltia a lo que lo sr. rector o curat o los quil governaran en sa malaltia afirmaràn y diran.⁵²

Per aquest motiu s'hauran d'endeutar. Carles d'Alemany i Bellpuig, senyor del castell i baronia de Pontós, el senyor Sebastià Oliveres i Sala, del lloc de Pontós, i Miquel Vila de Castelló, ciutadans honrats de Barcelona, venen a la dita universitat un censal mort de 2.000 lliures. És el preu de la compra d'aliments per als habitants de Bàscara, medecines per salvar els malalts i per pagar els cirurgians i metges.

⁵² AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1652 (481), [1652, juny, 13], s.f.

A Besalú es va donar un cas semblant a principis de juliol:

En nom de Nostre Senyor sie Amén. De y sobre les coses baix scrites per y entre los srs. Simon Miquel, notari y scriva major de la cort ecclesiàstica, Jaume Carreras, mercader de Gerona y Sebastià Viader, blanquer de la vila de Besalú, síndychs de la universitat y singulars persones de la mateixa vila, legítimament constituïts ab acte rebut en la notaria pública de dita vila y en poder del d. Jaume Piferrer, notari regint aquella, a tres del corrent mes de juliol, de una part, y Narcís Oliveres, mestre de cases y Joan Rocha, sombrarer de Gerona, de altre part, és estada feta, lloada, jurada y firmada la capitulació y concòrdia, ab los pactes següents: E primerament és pactat que los síndychs, en dit nom de llur grat y cert sciència, atenent que lo comers és prohibit a dita vila de Besalú per ocasió del contagi que està oprimida (del que vulla Deu deslliurar) condueixen per los efectes baix scrits als dits Narcís Oliveres y Joan Roca, pera fins y atant que sie públicament lo comers restituït a dita vila, los quals Narcís Oliveres y Joan Roca, acceptant espontàneament dita condició, convenen y en bona fe prometen que lo die de dotse dels corrent mes aniran y entraran dins dita vila de Besalú, y curaran en quant los serà possible las personas malaltes en la dita vila y son districte y també perfumaran y purgaran las parts y casas infectas, y que seran menester netejar, tant dins dita vila com en los revals y demás parts del districte de aquella (excepto en tot las cases de pagesos) y per dits efectes estan dins dita vila fins que lo comers li serà íntegrament restituït, abdicant-se dits Oliveres y Roca com se abdican la facultat y poder de anar netejar ni curar en parts algunes fora lo districte de dita vila, en lo entretant sens expressa llicència dels srs. jurats de aquella, los quals dits Oliveres y Roca convenen y en bona fe prometen las dites coses totes y sengles atendre, servir y cumplir, sots pena y scriptura de ters sens alguna requesta de dies ab salari de procurador dins Gerona de deu sous y fer a aquella de trenta sous per die ab restitució de tots danys y despeses y obligació de llurs persones y béns respectius cadahú per son interès ab renunciació de llur for propi y sumissió de qualsevol for o cort hont se haurà recors y constitució de procurador de tots los scrivans y nuncios de les Corts Real y Ecclesiàstica de Gerona y dels magnífichs veguers eo regint les vegueries de Barcelona, Gerona y Besalú y de altres qualsevols y a qualsevol d'ells asoles per registrat la obligació y scriptura de ters llargament y ab jurament. Ítem és pactat y concordat que los dits síndychs en dits noms convenen y en bona fe prometen entregar y lliurar a dits Rocha y Oliveres tots los pertrets y coses y medicaments necessaris per desinfectar, netejar y curar los dits malalts y parts infectas, y també donar y pagar als dits Oliveres y Rocha, so és, a cadahú d'ells, doscentes lliures barc. cada mes, tant com durarà lo estar ells dins dita vila curant y perfumant, és a saber, cent lliures a compliment de la primera mesada lo die de dotse del mes de agost y després en semblant die de dotse dels mesos següents durant dit temps dos centes lliures cadahú ab expressa declaració que en haver acabat de curar, perfumar y netejar que's comensarà la quarantena no corre més lo salari, y en tot dit temps fins que serà

restituhit prometen dits síndichs fer-los alimentar en menjar y beure y altres coses a la vida humana necessàries, axí en sanitat com en malaltia, y també prometen fer-los donar dit die de dotse del corrent una rupilla y balons de bocaram, y lo die que's restituirà lo comers un vestit, so és, baló y rupilla de burell y gipó y mitjas, sabates y sombrero a cadahú d'ells, y si se sdevé que los dits Oliveres y Rocha o algú de ells se enmalaltís prometen pagar-li també dit salari y alimentar-lo en la mateixa forma dalt dita, les quals coses totes y sengles atendre y cumplir prometen en dit noms sots pena y scriptura de ters, sens requesta de dies ab salari de procurador dins Gerona de x sous, y fora aquella de xxx sous barcelonesos, perdre de restitució de tots danys y despeses y obligació de les persones y béns de llurs principals nomenats en lo sindicat y de ses rendes, drets y emoluments de dita universitat y singulars de aquells presents, absents y sdevenidors y de cadahú d'ells asoles ab totes renunciacions necessàries y submissió de qualsevol for o cort hont se haurà recors y substitut o en dits noms de tots los scrivans y nuncios de les corts reals y ecclesiàstica de Gerona, Barcelona y Besalú, y de cadahú d'ells a soles per registrar la obligació y scriptura de ters llargament en deguda forma y ab jurament.⁵³

A continuació la universitat es va reunir per deliberar, decideixen la compra d'un censal de 200 sous per pagar als metges, els medicaments, els aliments i altres mals provocats per la pesta. La universitat de Besalú —i en el seu nom el síndic Simó Miquel— va comprar a l'apotecari de Girona Baltasar Andreu una sèrie de medicaments i altres productes de neteja per purgar les cases amb gent infectada, per valor de 160 lliures.⁵⁴

A Besalú sabem que, mentre es contractava els serveis del mestre de cases de Banyoles Narcís Oliveres i del ferrer del Pont Major Joan Roca, també s'havia acudit a la ciutat de Girona a buscar professionals de la medicina. El mercader i síndic besaluenc Jaume Carreres va entrar a la ciutat i va haver de realitzar una purga, de 4 al 18 de juliol, a la muntanya del Montcalvari per manament dels jurats i la junta del Morbo de Girona; el doctor en medicina Josep Duran va emetre l'informe corresponent conforme en Carreres havia superat la purga. De Girona es desplaçaren a Besalú els cirurgians Francesc Puget, Pere Badia i Pere Roig, i els metges Antoni Ribot i Joan Vinyes. Van cobrar 15 lliures per dia durant els vint-i-quatre que hi van romandre.

⁵³ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1652 (481), [1652, juliol, 10], s.f.

⁵⁴ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1652 (481), [1652, juliol, 15], s.f.

Els síndics besaluencs Agustí i Miquel Pasqual, pagesos del veïnat gironí de Torrils, pagaven 45 lliures

per nostros treballs de haver fer guarda per orde dels molt il·lustres srs. jurats y del honor. Benet Torrent, batlle del morbo de la present ciutat de Gerona al magc. sr. doctor en medicina Joseph Duran y al honor. Francesch Puget, cirurgià de la present ciutat, des del die de quatre del corrent mes de juliol fins al die de vint y vuyt del mateix mes inclusive que, per orde dels dits srs. jurats y batlle del morbo, han estat purgant en la hermita de Montcalvari, per ser anats en la vila de Besalú que està oprimida de morbo contagiós, la qual quantitat nos ha taxada y assenyala per nostron salari lo dit m^o Torrent, batlle del morbo, y nou lliures són per lo preu de sis quintars de palla y set lliures deu sous per dos quarteres y mitjà sivada que havem venut per menjar de las cavalcaduras que amanaven dits sr. dr. Duran y m^o Puget, y una lliura deu sous per lo preu de una gallina y una lliura per lo lloguer de una mula que los llogàrem per anar a la vinya del sr. Font.

El prevere i beneficiat Gabriel Peracaula cobrava 113 lliures 18 sous 11 diners

per tot lo que jo he gastat en lo spay de vint y quatre dies, és a saber, des del dia de quatre fins a vint y vuyt del corrent mes de juliol, per provehir y comprar los viures y ahynes necessàries que han servit per lo magh. Joseph Duran, dr. en medicina y Francesch Puget, cirurgià de la present ciutat, en tots los quals dies han estat purgant en la hermita de Montcalvari, de orde dels magchs. srs. jurats y del honor. Benet Torrent, batlle del morbo de la present ciutat, per ésser anats en la vila de Besalú, que estave y està oprimida de morbo contagiós de pesta (de que Deu a tots garde).⁵⁵

De la visita a Besalú en sortiren sans i estalvis, però hagueren de pagar-ho posant-se en quarantena un cop arribaren a Girona, com aquí veiem:

Memorial de las dietas que nosaltres Benet Torrent y Hierònym Verdura havem vagat per visitar lo Sr. Dr. Josep Duran, en medicina y m^o Joan Puget, cirurgià de la present ciutat, en los spay de vint y quatre dies que han estat purgant a Monti Calvari, per ésser vingut de Besalú hont hi ha mal contagiós: Primer per quatre dietas he vagat jo dit Benet Torrent per anar a Monti Calvari hont purgaven dits srs. a raó dos lliures vuyt sous dieta: 9 ll. 12 s.; ítem per una dieta vaguí jo dit Verdura en anar a Monti Calvari ab nuncio a set de juliol: 3 ll.; e per altre dieta

⁵⁵ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1652 (481), [1652, juliol, 31], s.f.

vaguí a tretse de dit mes de juliol 2 ll. 8 s.; e a vint y sis de dit mes de juliol aní a Monti Calvari per visurar al sr. dr. Duran y a m^o Puget en companyia de un doctor en medicina y cirurgia, val dita visura 7 ll. 4 s.; e a 31 de dit mes de juliol aní ab dr. en medicina y cirurgia a regonèixer la hermita de Monticalvari hont purgaven dits srs., val dita visura 2 ll. 8 s.⁵⁶

La universitat de Besalú va continuar treballant per deslliurar la vila de la pesta. Van invertir molts diners en la compra de medicaments: el 31 d'agost el síndic Jaume Carreres pagava 270 lliures a l'apotecari Ferriol Serra, i el 17 de novembre era un altre síndic, el mestre de cases Narcís Oliveres, els que pagaven als metges 500 lliures —d'aquelles 600— corresponents al seu salari i als remeis que van emprar.

Entre el juny i el juliol (de 1652), tal com hem vist, s'havia tornat a activar la junta del Morbo a la ciutat de Girona, així com a altres viles i poblacions⁵⁷ La junta va prendre algunes determinacions: primer, replegar tots els pobres, mendicants i captaires que recorrien la ciutat i recloure'ls al convent dels caputxins, per tal d'evitar estendre la possible infecció; segona, aïllar el Pont Major, altra vegada, davant d'un nou contagi; i, tercera, se'n fa abarracar la gent a l'altre costat del Ter i a l'ermita de Monticalvari, més enllà de la torre Girona i de la vall de Sant Daniel. El consell major de la ciutat va pagar un sou i el capítol de la Seu donava una almoina de pa a aquests abarracats. Aquí en tenim un parell de testimonis:

Joan Cugullacs, habitant en lo veynat del Pont Major de la parròquia de Sant Feliu de Gerona, ab un fill y una filla seus vingué del dit Veynat del Pont Major en dita parròquia de Llorà a vint y sis de juliol pròxim passat, ahont se li concedí una barraca en una vinya situada en lo terme de dita parròquia, en la qual barraca ha purgat ab guarda de vista en la forma acostumada des de dit die de vynt y sis de juliol fins lo die de air. Lo qual Cugullacs y sos fills han en tot dit temps gosar de salut entera y la gosam en dita parròquia gràcias al señor sens suspició de pesta ni de altre mal contagiós.⁵⁸

L'advocat Antoni Moliner i la seva muller, habitants del Pont Major, van morir en aquesta ocasió per la pesta, mentre que el seu fill Antoni va sobreviure. No va ser fins al 21 de març de l'any següent que es va poder

⁵⁶ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1652 (481), [1652, agost, 20], s.f.

⁵⁷ Roma, 2019, p. 45-46.

⁵⁸ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, Manual, 1652 (851), [1652, setembre, 5], f. 262r.

accedir a la casa dels difunts i prendre'n inventari per fer-ne l'encant.

Els jurats de Campdorà Joan Bonet i Jaume Carreres, el morber Pere Garau i el pagès Narcís Ros testimoniaven i juraven a favor de l'abarracament de diferents veïns gironins l'estiu de 1652. La profusió de casos fa pensar en un èxode massiu de la ciutat a la immediata rodalia, on podien ser controlats pels veïns —sovint pagesos— que se'ls assignaven de guardes i que, segurament, els subministraven aliments. El primer cas és el de

Clara Valls, víuda, Magdalena Valls, muller de Joan Valls, parayre y músic del veynat del Pont Major, parròquia de St. Feliu de Gerona, Ramon Anthoni, Anna y Maria, fills dels dits Joan Valls y Magdalena, cònjuges, vingueren de dit Veynat del Pont Major al dit lloch per ocasió del contagi del Pont Major, y axí se'l assignà per fer dita purga una barracha cuberta de teulas, situada en lo terme de Campdorà, en la montanya nomenada de Tremont, lluny y apartada de vehïns y se'ls donà per guarda de vista dit Narcís Ros, los quals an estat y purgat en dit puesto des de dit die de deu de juliol prop passat fins lo die present ab entera salut, qui misericòrdia Déu estant sempre present de vista dit Narcís Ros.⁵⁹

El segon cas correspon a

Joan Matas, Catharina, sa muller, Susanna, fill de dit cònjuges y Maria Mas, llur criada, vingueren del veynat del Pont Major en dit lloch de Campdorà a effecte de fer purga en dit lloch per ocasió del contagi del Pont, y axí se'ls assigna per dita purga una barracha eo caseta situada en lo terme de Campdorà, dita la Caseta d'en Pou, lluny y apartada de vehïns, y se'ls donà per guarda de vista a Pere Pou de dit lloch, los quals an estat y purgat en dit puesto des de dit die de dotse de juliol prop passat fins lo die present ab entera salut per misericòrdia de Déu, estant sempre present de vista dit Pere Gou, guarda predit.⁶⁰

El tercer, també molt semblant, és el de

Baldiri Alzina y Texidor, Sàlvia Texidora, sa muller, Baldiri Alsina, fill de dit Baldiri Alsina y Texidor y Hierònima, filla de dita Sàlvia Texidora y Margarida Clarana, criada de dits, tots habitants en lo veynat del Pont Major, parròquia de Sant Feliu de Gerona, vingueren del dit veynat del Pont Major en dita parròquia de Campdorà als trenta del mes de juliol pròxim passat y al peu de la montanya dita de Tremont, ahont se'ls concedí barraca, en la qual barraca han purgat ab guarda

⁵⁹ AHG, Notarials, Girona 10, Pere Garriga, Llibre, 1652 (477), [1652, agost, 22], s.f.

⁶⁰ AHG, Notarials, Girona 10, Pere Garriga, Llibre, 1652 (477), [1652, agost, 22], s.f.

de vista que ere Miquel Aurich en la forma acostumada des de dit die de trenta de juliol fins lo die present y dant dit, los quals Baldiri Alzina y Texidor y demés dalt dits han en tot dit temps gosat de entera salut y la gosan en dita parròquia gràcias al señor sens suspició de peste ni de altre mal contagiós.⁶¹

A Llagostera el prevere de Sant Andreu Salou Bernat Pasqual i la Junta del Morbo declarava a favor d'un capellà:

Lo reverent Joan Francesch Cadarset, prevere domer de la isglésia parroquial de Sant Feliu de Llagostera, del present bisbat de Gerona, per ocasió del mal contagiós que de present és en la dita parròquia de Llagostera, ha purgat per quarentena per spay, és assaber, des del vuyt de maig pròxim passat fins lo die present que comptam vint y sis del corrent mes de juny, en la present parròquia de Sant Andreu Çalou, y en una barraca per dit efecte construhida en lo molí dit del mas Barnada, ab dos guardas de vista de nit y de die com se acostuma. Per tot lo qual spay de temps sempre ha tinguda entera salut y és estada sempre en la dita parròquia de Sant Andreu Çalou sens suspició alguna de pesta ni altre mal contagiós.⁶²

EL SEGON REBROT DE PESTA: 1653

La pesta va rebrotar el 1653, un fenomen, el d'aquest any, fins ara força desconegut o poc estudiat. Aquest fet no tingué la virulència dels anys anteriors, però va causar un gran temor entre la població a una nova revifalla. A principis d'any la junta del Morbo de Girona contractava morbers i bastaixos per perfumar les cases, detectar tots aquells sospitosos de malaltia, així com enterrar aquells possibles difunts de pesta. En el Dietari del General es deia que "lo mal és vingut de Palamós y Figueres".⁶³ Un cas que va espantar la junta va ser el de l'infermer de l'hospital de Santa Caterina. Ell, la seva dona, i altres persones del seu entorn, van ser enviats al convent dels Caputxins Nous. Els jurats Francesc de Cartellà, el doctor en medicina Josep Duran i el cirurgià Antoni Ribot declaraven, a 5 de maig, que "Miquel Constastín, teixidor de lli de nació francès, ha estat y habitant en la present ciutat de Gerona eo en lo monestir dels Caputxins Nous de ella, per espay de dos mesos, curant y governant algunas personas empestadas y desinfectant de

⁶¹ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, Manual, 1652 (851), [1652, setembre, 10], f. 263r.

⁶² AHG, Notarials, Girona 7, Roc Franch, Manual, 1652 (382), [1652, juny, 26], s.f.

⁶³ Sans Travé, Josep M. (dir.) (2000). *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Volum VI. Anys 1644-1656*. Barcelona: Generalitat de Catalunya: 1981.

peste algunas casas de dita present ciutat, lo qual se és aportat bé y llealment en tot lo que ha fet y del qual estan contents y satisfets”.⁶⁴ D'aquesta manera entrava la pesta al convent: “lo convent dels pares de Sanct Francesch y dels religiosos de predicadors també estan tanchcats, perquè si són morts algú o alguns religiosos en aquells”.⁶⁵

Si bé es va saber aturar momentàniament el brot, el contagi es reprenia el mes de maig. Miquel Constantí era, tal com hem llegit, un teixidor francès, que vivia al carrer del Carme. Sense tenir coneixements de medicina, va servir a metges i cirurgians de diferents hospitals, i cobrava 100 lliures mensuals. Va ser contractat en diferents ocasions per ajudar els malalts, els donava menjar i practicava sagnies, i també enterrava els difunts: el 1650 era a Girona, i acudia a Barcelona i a Blanes, i el 1653 tornava a ser a Girona cridat pel consell de la ciutat, el qual li va prometre el pagament de la purga per quarantena (a 4 de març de 1653).⁶⁶

La Junta del Morbo va expulsar de Girona el revenedor Jacint Reig:

Que és veritat que als dos del mes de juny pròxim passat per orde dels molt lltres. Srs. jurats y junta del Morbo de la present ciutat de Gerona, ell dit Pere Mercer, batlle del morbo, tragué de la dita ciutat a Hiacinto Reig, revenedor de la mateixa ciutat y sa muller y fills per ocasió que una dona que habitava en casa de dit Reig estava encontrada de mal contagiós (de Déu guart) que mon de dit mal, lo qual Hiacinto Reig, muller y fills feu abarracar per orde de dits srs. jurats en la casa del monestir que era dels pares caputxins anomenada dels Caputxins Nous, cerca de dita ciutat, y dit Hiacinto Reig estigué allí abarrecat purgant y durant dita purga morí als XXI de dit mes de juny sa muller encontrada y ell dit Reig restà encontrat de dit mas, y als onse del mes de juliol també passat quant lo exèrcit francès vingué a assitiar la present ciutat, dit Reig per lo perill corria de dit exèrcit demanà llicència a dits molt lltres. Srs. Jurats perquè lo dexassen entrar en esta ciutat y ell dit batlle ho demana a dits Srs. Jurats perquè dit Reig le y envià a dir y los dits Srs. Jurats no volgueren en ninguna manera donar-li llicència perquè entràs per quant encara las nafras del contagi no eren curadas ni havie lloch de haver pogut comensar la quarantena, de manera que fonch forsós restar-se ell dit Reig ab sos fills en dita casa de dit monestir de la qual casa dit exèrcit francès lo endemà a dotse de dit mes de juliol restà.

⁶⁴ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, *Decimum Manuale*, 1653 (852), [1653, maig, 5], s.f. 92r.

⁶⁵ *Dietaris*, vol. VI, p. 1.284.

⁶⁶ Roma, 2019, p. 163-164.

Segueix el mateix testimoni dient:

és veritat que Hiacinto Reig, revenedor de Gerona, en lo mes de juny pròxim passat estigué en la casa anomenada dels Caputxins nous, que és cerca de la present ciutat, ab sa muller y fills que antes los molt lltres. Srs. Jurats ordenaren a m^o Pere Mercer, batlle del morbo, tragués aquella muller y fills de dit Reig de dita ciutat per causa de ésser-se encontrada en sa casa del mal contagiós (Deu nos guarde) una dona ha ont estigué dit Reig tot lo mes de juny, y morí sa muller encontrada y dit Reig fou també contrat en la qual casa dels Caputxins Nous, nosaltres que a les ores érem conduits per perfumadors de dita ciutat també habitàvem, y quant se tingué notícia que lo enemich francès venir a assitiar la present ciutat demanàrem dit Reig y nosaltres llicència a dits Srs. Jurats per entrar a dita ciutat y no fonch possible alcansar-la y restàrem en dita casa en la qual, a dotse del mes de juliol pròxim passat, nos prengueren los soldats del exèrcit francès y després de haver-nos tinguts presos nos digueren anàssem allí ha ont voldriem y quant nos ne anàrem vingué una tropa de francesos y nos tornà pèrdrer y tant a dit Reig com a nosaltres nos robaren tot quant aportàvem, axí de diners com de roba.⁶⁷

Els soldats no sabien que tenien la pesta, i els van robar totes les pertinences amb què podien contagiar-se.

El 25 d'octubre es parlava d'un altre cas al convent de Sant Francesc, el qual havia de ser aïllat. La Junta del Morbo demanava al vicari general la presència de confessors: "attès que en esta ciutat de alguns dies ensà se ha mogut alguna cosa de contagi y las personas qui són afligidas de dit mas senave de la present ciutat y noy ha persona qui cuyde de confessar-los, lo que és de tanta conveniència perquè dites persones no muyren sens confessió".⁶⁸ El capítol catedralici acceptava pagar els serveis de dues persones per curar els malalts, i el dia 29 s'ordenava tancar el convent de Sant Domènec arran de l'estranya mort d'un frare. El 9 de novembre el doctor en medicina Andreu Solana i el cirurgià Francisco Puget declaraven que "lo doctor y canonge de la Seu de Gerona, Amadeo Ferrer, la malaltia que vuy ell té no és de ningun gènere de contagi, i que ab tota seguretat se li pot donar entrada sens ningun arrisch ni perill en fe de les quals cosas nos firmam de nostres mans pròprias en Gerona".⁶⁹

⁶⁷ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, *Decimum Manuale*, 1653 (852), [1653, octubre, 14], f. 113v.-114r.

⁶⁸ Roma, 2019, p. 49.

⁶⁹ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, *Decimum Manuale*, 1653 (852), [1653, novembre, 9], f. 127v.

Durant el mes de novembre la situació s'agreuja a la ciutat, amb l'aparició de nous casos d'empestats. El consell decideix destinar tots els seus recursos a aturar l'epidèmia. Es contracten ajudants per a la morberia i un cirurgià de Perpinyà. Es detecta que l'infermer i la seva muller de l'hospital nou de Santa Caterina, i altres persones, estan infectades. Per aquest motiu, es decideix traslladar els malalts que no estan empestats al convent del Carme. Després del setge, el 10 de novembre, no es permet l'entrada o ingrés de cap soldat a l'hospital perquè hi ha pesta.⁷⁰

El dietari de la Diputació del General recull aquest segon brot el 15 de novembre de 1653, pel motiu que va aixecar contra ell l'adroguer Francesc Cabanes, que havia arrendat el dret de la bolla:

en la dita ciutat de Gerona, de poch dies a esta part, és entrat a descubert lo contagi de la pesta, que Déu nos guarde, ja de la comunicació ab Palamós ja ab Figueres, o ja per ocults secrets de Déu Nostre Senyor, y en esta conformitat se han morts alguns, y han tancadas algunes cases y trets los habitants de aquelles, com són les cases descrites en lo memorial signat de lletra A. Ítem, com per anar perseverant aquest mal, estant los naturals tant espantats que dexés ses cases y habitació de dita ciutat, fugint de dit mal en parts remotas fora de aquella, mudant axí sa habitació y altres tanchats dins dites cases per no tenir comunicació ab los demás, encara que antes acostumassen tenir-les obertes per ser menestrals. Ítem, com per esta causa los mercaders y botigas de contractació casi totes estan tanchades, cessant axí la dita contractació casi del tot, diran los testimonis, les botigues tanchades de molta consideració y negoci, y si'n resten alguna o algunes menor en número y negoci.⁷¹

El memorial de la lletra A duia per títol *Memorial de las casas tanchadas en la present ciutat de Gerona per ocasió de haver-se mort o encontrat en elles del mal de la pesta, del qual Déu, per sa divina misericòrdia, nos guarde los habitants d'elles y dels monestirs, que per ocasió de dit mal estan tanchats, y dels que voluntàriament y per evitar la comunicació y guar dar-se del dit mal, estan també tanchats* : descriuen vint-i-quatre cases tancades, tres convents i un col·legi religiós. Antoni Ribot, amb aquest memorial, i una sèrie de testimonis, va concedir

⁷⁰ Roma, 2019, p. 49; Marimon, M. Rita (2016). "La incidència de la pesta sobre la revolta catalana de 1640-1652". *Gimbernat. Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 66, p. 67-78. Solà, Xavier (2020). *La Guerra dels Segadors a la r egió de Girona. De la crema de Santa Coloma de Farners (1640) al setge de la ciutat de Girona (1653)*. Beca Francesc Eiximenis 2020, inèdit, p. 296-309.

⁷¹ Roma, 2019, p. 47.

rescindir el contracte de l'arrendament de la bolla. Un d'aquests testimonis era el cirurgià Antoni Ribot: “veix la gent de la ciutat molt spantada y que de cada'l dia se'n van y buydan y dexan sas casas, y s'enportan moltes càrregas y carratadas de mobles y altres, y ha que's tanchan dins per no tractar ni conversar ab los del pobla sinó tanch poch com poden”.⁷²

Coneixem, almenys, tres casos de defuncions *ab intestato*, de mort sobtada que havia impossibilitat la redacció del testament. Rafel Lladó era un draper que vivia en una casa de la seva propietat situada davant del cementiri del Mercadal, fins que va morir de pesta. El 21 de novembre de 1653 reclamava l'habitatge el seu nebot, Narcís Lladó, fill del pare Guillem Lladó —germà d'en Rafel— i d'Elisabet. Jaume Gou era un calciner que vivia al barri de Pedret, quan va morir sobtadament de pesta, quan el 26 de novembre el seu fill Jaume, diu que vol anar a viure en aquesta que està infectada. L'apotecari Joaquim Mercer va morir també de pesta, i va deixar un gran patrimoni: una casa a la plaça de les Cols, una casa prop del portal de l'Areny, dues cases al Mercadal, una coneguda amb el nom de casa d'en Marcó i l'altra al Mercadal Inferior —prop del molí de la universitat—, i havia comprat part del delme de la torre de Bescanó. Mercer no estava casat ni tenia fills, i va ser la seva germana, Anna Maria Oriol —vídua del notari de Barcelona Pare Pau Oriol—, que a principis de desembre reclamava ser la parenta més pròxima. Tots ells van seguir el procediment habitual, els hereus i els testimonis declaren davant el notari, el qual aixeca acta, reunits davant la casa que es reclama.

Aquest brot de pesta també s'havia dispersat per la geografia gironina. El 7 de febrer de 1653, la vila empordanesa de Lladó es reunia per discutir sobre el pagament per medicaments i metges, resolent crear un censal de 20.000 sous. A Cassà de la Selva, a principis de juny, la universitat va contractar els serveis del cirurgià Francesc Roig i del veler Joan Pau Pons:

En nom de Nostre Senyor Deu sie Amén. De y sobre las cosas baix scrites per y entre lo Rnt. Antoni Pou, prevere, rector de la isglésia de Santa Pallaya y Joan Comes y Pou de la Palanca, pagès de Campllonch, procuradors substituïts de Antoni Malavila y Salvi Jubert y Ares, síndichs procuradors y actors de la universitat y singulars personas de la vila y terme de Cassà de la Selva, bisbat de Gerona, legítimament constituïts juntament ab altre y asoles com apar del acte del síndycat rebut en poder del d. Ignasi Xiberta, notari de dita vila de Cassà

⁷² Roma, 2019, p. 47.

de la Selva, a vint y dos de maig proppassat de la substitució emperò a ells feta per dits síndychs consta en poder de dit Xiberta, notari, a nou del corrent mes de juny, de una part y m^o Francisco Roig, jove cirurgià y Joan Pau Pons, valer de Gerona, de altre part, se ha feta, firmada y jurada la capitulació ab los pactes baix scrits y següents. E primerament los dits reverent Antoni Pou y Joan Comes y Pou, en dit nom condueixen als dits Roig y Pons per tot lo temps serà menester per a mediar y curar las personas que són y seran infectas de morbo contagiós de pesta de que Déu vulla per sa misericòrdia divina a tots deslliurar y netejar y purgar en la dita vila de Cassà de la Selva y son terme y districte y també las casas de pagesos, y assò fins que lo comers sie a dita vila restituït públicament per los magcs. Srs. jurats de la present ciutat de Gerona. Los quals Roig y Pons per dits efectes tinga de fer en dita vila y son terme contínua habitació. Ítem los dits Roig y Pons presents acceptant dita conducció convenen y prometen lo die present anar y posar-se dins dita vila de Cassà y en ella fer contínua habitació fins sie tornat públicament lo comers a dita vila y son terme, y en lo entretant convé y promet lo dit Roig mediar y curar ab tots indústria y ab tots los remeys que serà possible, los malalts que avuy són y seran en dita vila y terme fins sie com està dit restituït dit comers, y lo dit Pons promet ajudar al dit Roig en curar ab tots los remeys que li serà possible dits malalts y a més de això purgar, netejar y desinfectar les parts y cases infectas y que seran menester purificar en dita vila y terme fins sie restituït dit comers, excepto las casas que los jurats de dita vila de Cassà han concordat ab lluguet marró que desinfectàs, entès emperò que dits síndychs a gastos de la universitat li fassen donar les personas que seran menester per ajudar a purificar y los medicaments y pertrets necessaris dins dita vila, las quals personas pugue dit Pons mudar quant ell vulla. Ítem és pactat que los dits Rnt. Antoni Pou y Joan Comes y Pou en dit nom prometen donar y pagar als dits Roig y Pons per llurs propis treballs y salaris de dita conducció, nou centes reals de vuyt maxicans o segobians, o altre moneda de or o plata de just pes equivalent lo die ques restituirà per los molt lltres. Senyors Jurats de la ciutat de Girona lo comers públich a dit vila, so és, quatre cents sinquanta reals de vuyt a cada hu o altre moneda de or o plata equivalent com està dit aportats en la casa y habitació llur en la present ciutat de Gerona, francs de emparas y en cas algú d'ells morís antes de restituir-se dit comers tinga obligació dits síndychs en dits noms donar y pagar al qui axí morirà eo a sos hereters dos cents reals de vuyt tant solament o altre moneda de or o plata equivalent semblantment qunt se restituirà lo comers y en lo entretant prometen dits síndychs fer alimentar los dits Roig y Pons en menjar y beure, tant en sanitat com en malaltia, mentre estaran en dita vila y terme y donar-los las personas que seran menester per aparellar de menjar bé y decentment y quant se restituesca lo comers los faran aportar dins la present ciutat a gastos propis de dita universitat.⁷³

⁷³ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1653 (482), [1653, juny, 13], s.f.

A Pals un particular es va adreçar a la universitat reclamar-los que no enviessin més gent a moldre al seu molí perquè portarien la pesta de la vila a casa seva:

Continuau y llevau acte com jo [Bernat Prim] requeresch an als honors. Antoni Casademunt y Jaume Valls, jurats de la vila de Pals, de que en continent y sens morani tardança alguna cessen y cessar fassen los singulars de dita vila de Pals de anar a mólrer en lo molí que dit son principal en dit nom té en lo terme de dita vila de Pals, attès en dita vila de Pals hi ha contagi de peste, y lo dit molí està nèt de dit mal, puix continuant al anar al dit molí dits singulars és molt factible a portar lo mal en aquell, lo que serà gran dany de dit son principal al essent-ho ja majorment puix lo anar dits singulars de Pals al dit molí és causa que noy van altres persones circunvehines de altres llochs, altrament fent lo contrari protesta contra ells dits jurats y dita universitat dels danys ne poden succehir y de que tancarà dit molí y la pendrà d'ell correrà per compte de dita universitat y singulars de aquella y de tots danys, interessos y despesas y demás lícit. I els jurats van respondre “que ells posaran remey en lo dalt protestat y que ajuntaran los particulars de dita vila y veuran com millor se porà fer perquè a ells los convé molt la conservació de dit molí”.⁷⁴

No va ser fins a mitjan març de 1654 que es normalitza la situació. El dia 16 es tanca la morberia, instal·lada a casa d'en Vilerta, regentada pel morber Joan Roca. En Roca comptabilitzava les defuncions per pesta en una seixantena de persones, però es refereix que se'n van curar uns cent trenta. Després d'haver-se declarat la fi de la pesta, van aparèixer una sèrie d'estafadors. Per això, les autoritats van fer una sèrie de crides, a principis de juny de 1654, després de la propagació de la pesta a Camprodon, Celrà, Canet d'Adri i Sant Joan les Fonts, perseguint els oportunistes, castigant-los amb 100 assots: “alguns persona axí de la present ciutat [de Girona], com de ditas batllia y vegaria, [que] fan offici de perfumar las casas infectas y curar las personas oprimidas de contagi y molta vegada sens fer-ho ni saber-ho fer en la forma deguda, sinó anant enganyant y causant irreparables danys y comunicant-se ab personas sanas”.⁷⁵

Abans, durant i després de la pesta, els arrendaments de cases, masos o imposicions de les universitats i d'administracions diverses inclouen pactes

⁷⁴ AHG, Notarials, Girona 9, *Protocollum vigesimum secundum*, Pere Casadevall, 1653 (559), [1653, desembre, 20], s.f.

⁷⁵ Roma, 2019, p. 154.

i solucions beneficioses per a tothom. L'arrendament d'una casa sota la capella de Sant Miquel, entre Girona i Celrà, permetia la cohabitació entre arrendadors i arrendataris, però “en cas que en la ciutat de Gerona hi hagués mal contagiós (lo que Deu no permeta) se reserva dit lliura per fi y per dita Saneta y llur família la habitació de la sobredita casa acomodant-si tots com millor serie possible”.⁷⁶ Així mateix ocorria amb l'arrendament que feia el ciutadà honorat de Barcelona, habitant a Salitja, Francesc Cases, del mas Serra de Salitja, al pagès Baudili Bru: “me reservo en dit nom per servey de dit mon principal y de sa casa las dos istàncias novas en cas que en Gerona se moguéis contagi o al temps de recullir los grans o quant a ells lo aparexerà ab las entradas y exides de la cada de dit mas”.⁷⁷ El rector de Sant Feliu de Girona, Jaume Calça, com a procurador dels aniversaris comuns de Sant Feliu, especificava com s'havia de desenvolupar la seva feina, en cas de pesta o guerra:

Si acàs, lo que Déu no vulla, hi hagués altre vegada mal contagiós en la present ciutat o límits d'ella de tal manera que nos poguéis entrar en aquella líberament, y axí mateix lo enemich ocupàs alguna part del present bisbat de Gerona nos poguéis cobrar en tals casos y quiscun de aquells no sie obligat de pagar ni cobrar cosa alguna si no és que dits srs. protectors bestraguesen a dit procurador les quantitats necessàries per les pagas haurà de fer donada seguretat per les quantitats per li dexaran ab promesa de restituir aquelles dins cert termini a les hores assignador.⁷⁸

Després del setge de 1653, Antoni de Palol arrendava a l'hortolà Guillem Sudries un camp situat junt al monestir de Santa Clara, al costat de la sèquia Monar, el qual

en cas de pesta, de manera que se llevàs lo comers o de siti en la present ciutat (que Deu vulla guardar), de manera que per qualsevol de dits casos jo me'n tinguéis de anar de la present ciutat no corre lo arrendament fins se tornarà

⁷⁶ AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, *Prothocollum sive Manuale*, 1648 (949), [1648, novembre, 29], s.f.

⁷⁷ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, *Manual*, 1651 (849), [1651, desembre, 16], f. 305v.

⁷⁸ AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, *Undecimum protocollum*, 1651 (956), [1651, febrer, 3], s.f. i, de manera semblant, un parell d'anys després amb un nou procurador, Antic Rovira, AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, *Prothocollum sive prima matrix mei Raphaelis Monras notti publici Gerunda*, 1653 (961), [1653, gener, 7], s.f.

públicament lo comers computant del dits que's posarà lo siti o se llevarà lo comers o bé del die que jo me'n aniré, si acas me'n aniré després, si emperò estaré en ciutat no obstant qualsevol de dits casos tinga de pagar lo preu en la forma dalt dita.⁷⁹

[Recepció de l'article: 18-2-2021]

[Acceptació de l'article: 18-5-2021]

⁷⁹ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1653 (482), [1653, octubre, 2], s.f.

